

Universitatea BABEȘ-BOLYAI Cluj-Napoca
Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor
Școala Doctorală Științe Economice și Gestiunea Afacerilor
Domeniul: Economie și Afaceri Internaționale

TEZĂ DE DOCTORAT

Candidat:

Brîndușa-Nicoleta Pincu

Coordonator:

Prof. Univ. Dr. Mihaela Luțaș

Cluj-Napoca,

2020

Universitatea BABEȘ-BOLYAI Cluj-Napoca
Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor
Școala Doctorală Științe Economice și Gestiunea Afacerilor
Domeniul: Economie și Afaceri Internaționale

**STRUCTURI DE INTEGRARE ECONOMICĂ
REGIONALĂ ÎN SPAȚIUL EX-SOVIETIC**
-REZUMAT-

Candidat:

Brîndușa-Nicoleta Pincu

Coordonator:

Prof. Univ. Dr. Mihaela Luțaș

Cluj-Napoca,

2020

Cuvinte Cheie

integrare economică regională, Comunitatea Statelor Independente (CIS), Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică (GUAM), Uniunea Vamală Euroasiatică, Uniunea Economică Euroasiatică, Parteneriatul Estic, Acord de Liber Schimb Aprofundat și Curprinzător

Cuprins

Introducere	10
Capitolul 1 Fundamentarea conceptelor utilizate în acord cu principalele forme de integrare a pieței	24
1.1 Concepte și forme de integrare economică	24
1.2. Acorduri și parteneriate economice în spațiul ex-sovietic. Parteneriatul Estic	28
1.3. Guvernanța externă a Uniunii Europene- Relația din cadrul Parteneriatului Estic	32
1.4 Europenizare și Parteneriat Estic.....	43
1.5 Tipologii și clasificări ale acordurilor de liber schimb. De la formatul tradițional la Acordurile de Liber Schimb Aprofundate și Cuprinzătoare	49
Capitolul 2 Structuri integrative în spațiul ex-sovietic.....	53
2.1. Uniunea economică a Comunității Statelor Independente	53
2.2 Comunitatea Statelor Independente.....	58
2.2.1 Acordul de Liber Schimb din cadrul Comunității Statelor Independente	60
2.3 Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică.....	78
2.3.1 Integrarea piețelor în cadrul GUAM. Acordul de Liber Schimb	80
Capitolul 3 Proiecte de integrare economică generate de Rusia:Uniunea Vamală Euroasiatică și Uniunea Economică Euroasiatică	106
3.1 Uniunea Vamală Euroasiatică	107
3.1.1 Motivele întemeierii uniunii vamale euroasiatice	110
3.1.2 Poziționarea Belarusului și Kazahstanului în raport cu Uniunea Vamală Euroasiatică	111

3.1.3 Comerțul intraunional	112
3.1.4 Costuri versus beneficii pentru membrii Uniunii Vamale	115
3.1.5 Provocările Uniunii Vamale și inconsistențele procesului de integrare	118
3.1.6 O privire de ansamblu asupra resurselor Uniunii Vamale Euroasiatice	119
3.1.7 Oportunități și dificultăți ale proiectului de integrare euroasiatic	125
3.2 Uniunea Economică Euroasiatică	127
3.2.1 Comunitatea Economică Eurasiatică	127
3.2.2 Spațiul Economic Unic	128
3.2.3 Standardele și reglementările tehnice	134
3.2.4 Achizițiile publice.....	136
3.2.5 Serviciile	136
3.2.4 Concurența	137
Capitolul 4 Perspective de dezvoltare oferite de Parteneriatul estic statelor beneficiare. Analiza impactului macroeconomic al Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător.....	140
4.1 Indicatori de dezvoltare ai statelor din cadrul Parteneriatului Estic între stagnare și reziliență.....	140
4.1.1 Armenia	141
4.1.2 Azerbaidjan.....	148
4.1.3 Belarus.....	154
4.1.4 Georgia	159
4.1.5 Republica Moldova.....	164
4.1.6 Ucraina	170
Concluzii	180
BIBLIOGRAFIE	186

Lista figurilor și a hărților

Fig. Nr. 1 Oragnizațiile de integrare economică regională din fostul spațiu sovietic	54
Harta nr. 1 Comunitatea Statelor Independente	59
Harta nr. 2 Comunitatea Statelor Independente	62
Fig. Nr. 2 Armenia - Principalii parteneri comerciali la export	64
Fig. Nr. 3 Armenia - Principalii parteneri comerciali la import	65
Fig. Nr. 4 Azerbaidjan - Principalii parteneri comerciali la import.....	66
Fig. Nr. 5 Azerbaidjan - Principalii parteneri comerciali la export	67
Fig. Nr. 6 Belarus - Principalii parteneri comerciali la export	68
Fig. Nr. 7 Belarus - Principalii parteneri comerciali la Import.....	69
Fig. Nr. 8 Moldova - Principalii parteneri comerciali la export.....	70
Fig. Nr. 9 Moldova - Principalii parteneri comerciali la import	71
Fig. Nr. 10 Ucraina - Principalii parteneri comerciali la export.....	72
Fig. Nr. 11 Ucraina - Principalii parteneri comerciali la import	73
Harta nr. 3. Statele membre ale Organizației pentru Democrație și Dezvoltare Economică	79
Fig. Nr. 12 Fluxurile comerciale ale statelor GUAM, în perioada 2000-2017	81
Fig. Nr. 13 Exporturile Ucrainei către statele GUAM, în perioada 2000-2017	82
Fig. Nr. 14 Exporturile Moldovei către statele GUAM, în perioada 2000-2017.....	83
Fig. Nr. 15 Exporturile Azerbaidjanului către statele GUAM în perioada 2000-2017.....	84
Fig. Nr. 16 Exporturile Georgiei către statele GUAM în perioada 2000-2017	85
Fig. Nr. 17 Exporturile totale ale Ucrainei raportate la exporturile către statele GUAM în perioada 2000-2017	86
Fig. Nr. 18 Exporturile totale ale Moldovei raportate la exporturile către statele GUAM în perioada 2000-2017	87
Fig. Nr. 19 Exporturile totale ale Azerbaidjanului raportate la exporturile către statele GUAM în perioada 2000-2017	88
Fig. Nr. 20 Exporturile totale ale Georgiei raportate la exporturile către statele GUAM în perioada 2000-2017	89

Fig. Nr. 21 Importurile Ucrainei din statele GUAM în perioada 2000-2017	91
Fig. Nr. 22 Importurile Moldovei din statele GUAM în perioada 2000-2017	92
Fig. Nr. 23 Importurile Azerbaidjanului din statele GUAM în perioada 2000-2017	93
Fig. Nr. 24 Importurile Georgiei din statele GUAM în perioada 2000-2017	94
Fig. Nr. 25 Importurile totale ale Ucrainei raportate la importurile din statele GUAM în perioada 2000-2017	95
Fig. Nr. 26 Importurile totale ale Moldovei raportate la importurile din statele GUAM în perioada 2000-2017	96
Fig. Nr.27 Importurile totale ale Azerbaidjanului raportate importurile din statele GUAM în perioada 2000-2017	97
Fig. Nr. 28 Importurile totale ale Georgiei raportate la importurile din statele GUAM în perioada 2000-2017	98
Fig. Nr. 29 Exportul de bunuri și servicii al statelor GUAM exprimat în miliarde de dolari SUA .	100
Fig. Nr. 30 Investițiile străine directe din statele GUAM exprimate ca procent din PIB.....	101
Fig. Nr. 31 Creșterea procentuală a PIB din statele GUAM în perioada 1997-2018.....	102
Harta nr. 4 Interconectarea coridoarelor de transport GUAM cu rutele și coridoarele de transport regionale	104
Harta .Nr. 5 Uniunea Vamală Euroasiatică	109
Fig.Nr. 32: Importurile Kazahstanului din Rusia	115
Fig.Nr. 33: Exporturile Kazahstanului spre Rusia.....	116
Fig. Nr. 34 Evoluția populației după aderarea la Uniunea Vamală Euroasiatică	120
Fig. Nr. 35 Evoluția rezervei de petrol a membrilor Uniunii Vamale Euroasiatice	121
Fig. Nr. 36 Rezerva de gaze a Uniunii Vamale Euroasiatice.....	122
Harta Nr. 6 Resursele Uniunii Vamale Euroasiatice.....	123
Harta. Nr. 7 Uniunea Economică Euroasiatică	129
Harta Nr. 8 Uniunea Economică Euroasiatică	130
Fig.Nr. 37 Evoluția procesului creare a al Uniunii Economice Euroasiatice.....	131
Fig. Nr. 38 Structurile de conducere ale Uniunii Economice Euroasiatice.....	132
Harta. Nr. 9 Acorduri comerciale între Uniunea Economică Euroasitică și state terțe	138
Fig. Nr. 39 Evoluția PIB a statelor care fac obiectul Parteneriatului Estic	140
Fig. Nr. 40 Armenia – principalele grupe de poduse la import (I)	142
Fig. Nr. 41 Armenia- principalele grupe de poduse la import (II).....	143
Fig. Nr. 42 Armenia – principalele grupe de produse la import (III).....	144
Fig. Nr. 43 Armenia – principalele grupe de produse la export (I)	145
Fig. Nr. 44 Armenia – principalele grupe de produse la export (II)	146
Fig. Nr. 45 Armenia – principalele grupe de produse la export (III)	147

Fig. Nr. 45 Armenia – principalele grupe de produse la export (III)	147
Fig. Nr. 46 Azerbaidjan – principalele grupe de produse la import (I)	149
Fig. Nr. 47 Azerbaidjan – principalele grupe de produse la import (II)	150
Fig. Nr. 48 Azerbaidjan – grupe de produse produselor la import (III).....	151
Fig. Nr 49 Azerbaidjan- principalele grupe de produse la export (I)	152
Fig. Nr 50 Azerbaidjan- principalele grupe de produse la export (II)	153
Fig. Nr 51 Azerbaidjan- principalele grupe de produse la export (III)	154
Fig. Nr. 52 Belarus – principalele grupe de produse la import (I).....	155
Fig. Nr. 53 Belarus – principalele grupe de produse la import (II).....	156
Fig. Nr. 54 Belarus – principalele grupe de produse la export (I)	157
Fig. Nr. 55 Belarus – principalele grupe de produse la export (II)	158
Fig. Nr. 56 Georgia – principalele grupe de produse la import (I)	160
Fig. Nr. 57 Georgia – principalele grupe de produse la import (II)	161
Fig. Nr. 58 Georgia – principalele grupe de produse la import (III)	162
Fig. Nr. 59 Georgia – principalele grupe de produse la export (I)	163
Fig. Nr. 60 Georgia – principalele grupe de produse la export (II).....	163
Fig. Nr. 61 Georgia – principalele grupe de produse la export (III)	164
Fig. Nr. 63 Moldova – principalele grupe de produse la import (II)	167
Fig. Nr. 64 Moldova – principalele grupe de produse la export (I).....	168
Fig. Nr. 65 Moldova – principalele grupe de produse la export (II).....	169
Fig. Nr. 66 Ucraina – principalele grupe de produse la import (I)	172
Fig. Nr. 67 Ucraina – principalele grupe de produse la import (II)	173
Fig. Nr. 68 Ucraina – principalele grupe de produse la import (III)	174
Fig. Nr. 69 Ucraina- flux comercial (exprimat în miliarde de dolari SUA) spre Uniunea Europeană	175
Fig. Nr. 70 Ucraina – principalele grupe de produse la export (I).....	176
Fig. Nr. 71 Ucraina – principalele grupe de produse la export (II).....	177
Fig. Nr. 72 Ucraina – principalele grupe de produse la export (III).....	178

Atât teoria economică cât și analizele relațiilor comerciale dintre Rusia, Uniunea Europeană și țările poziționate între acestea, sugerează că o îmbunătățire a relațiilor comerciale reciproce ar oferi cadrul pentru un dinamism mai accentuat și perspective de creștere economică pentru toate părțile implicate. Cu toate acestea, tensiunile dintre statele din regiune împiedică atingerea beneficiilor de pe urma unor relații comerciale mai intense. Conflictul politic, economic și militar din spațiul post sovietic a izbucnit atunci când țări precum Georgia, Moldova și Ucraina au fost puse în fața unor acorduri de integrare economică atât din partea Uniunii Europene cât și din partea Uniunii Economice Euroasiatice formate din Rusia, Belarus, Kazahstan, Armenia și Kîrgîstan.

O relație apropiată dintre statele care fac obiectul Parteneriatului Estic și Uniunea Europeană implică din partea acestora o investiții mare în termeni de reforme- unele extrem de costisitoare din punct de vedere economic și politic pe termen scurt și mediu (Korosteleva et al, 2014), iar incertitudinea în ceea ce privește viitoarea formă a Uniunii Europene limitează inițiativa unor state din Vecinătatea estică de a semna acorduri economice pentru o integrare mai accentuată (Korosteleva, 2014).

În ceea ce privește aspectele economice, este indicat să se pună mai mult accent pe implicarea guvernelor din Estul Europei în probleme care au impact direct asupra creșterii economice și, implicit, asupra calității vieții cetățenilor, iar pentru a identifica aceste probleme un dialog multilateral este imperios necesar- și aici ar trebui concentrată o mare parte din atenția Uniunii Europene.

Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Curpinzător oferit de Uniunea Europeană statelor din cadrul Parteneriatului Estic (și semnat de Ucraina, Georgia și Moldova în 2014) este compatibil și cu alte acorduri de liber schimb, așa cum este cel stabilit în cadrul Comunității Statelor Independente, însă aderarea la Uniunea Economică Euroasiatică și semnarea unui Acord de Liber Schimb Aprofundat și Curpinzător cu Uniunea Europeană sunt pași care se exclud reciproc. Aderarea la o uniune vamală ca cea din cadrul Uniunii Economice Euroasiatice privează statele membre de prerogativa suverană de stabili tarife externe și bariere non tarifare, însă semnarea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Curpinzător cu Uniunea Europeană solicită semnatarului să exercite această prerogativă în ceea ce privește tarifele mai mici și barierele non tarifare.

Prin Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Curpinzător, Uniunea Europeană își propune să stimuleze relațiile comerciale dintre statele membre ale acesteia și statele care fac obiectul Parteneriatului Estic prin angajamentul acestora din urmă de a adopta o mare parte din acquis-ul comunitar al Uniunii Europene, sistemul său juridic și reglementările sale, care acoperă o paletă largă de chestiuni precum politica în domeniul concurenței, siguranța alimentelor sau standardele tehnice.

Această aliniere la standardele europene a fost concepută tocmai pentru stimularea economiilor statelor Parteneriatului Estic pe termen lung, prin intensificarea comerțului acestora cu Uniunea Europeană, dar și al altor state care acceptă produse certificate în Uniunea Europeană (Adarov și Havlik, 2016). Astfel, standardele Uniunii Europene au fost introduse în locul standardelor existente convenite în acordul de liber schimb din cadrul Comunității Statelor Independente.

Conform prevederilor Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Curpinzător cu Uniunea Europeană, standardele și procedurile orizontale împreună cu tarifele stipulate în acord trebuie să fie adoptate la nivel național, iar standardele alternative de reglementare trebuie să fie eliminate treptat. Rusia a susținut că adoptarea standardelor Uniunii Europene de către semnatarii Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Curpinzător ar periclita comerțul cu aceste țări, dar în același timp nu a identificat bunuri specifice care ar fi afectate. În principiu, totuși, standardele conflictuale pot fi renegociate sau se pot acomoda reciproc, însă încercările de a face acest lucru au eșuat (Vinokurov, *et.all*, 2018).

Ca partener comercial al multor țări care au semnat un acord de liber schimb cu Uniunea Europeană, Rusia s-a temut că piața sa va fi inundată de produse fabricate în Uniunea Europeană care vor pătrunde prin aceste țări. Aceste chestiuni însă sunt reglementate prin regulile de origine ale Organizației Mondiale a Comerțului. Cu excepția Belarus, toți membrii Uniunii Economice Euroasiatice și ai Uniunii Europene, precum și Ucraina, Georgia, Armenia și Moldova, sunt membri ai OMC și prin urmare, astfel de chestiuni care privesc regulile de origine nu ar trebui să ridice probleme dacă normele OMC existente ar fi aplicate corect. În spațiul ex-sovietic însă, aplicarea precară a principiilor, regulilor și mecanismelor constituie un impediment puternic în calea integrării economice, iar acest lucru se poate observa mai ales în capacitatea redusă a statelor din această regiune de a pune în practică acorduri comerciale complexe.

Studiind cele șase state care fac obiectul Parteneriatului Estic în contextul formelor integrative la care au aderat și anume Comunitatea Statelor Independente, Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică, Uniunea Vamală Euroasiatică și Uniunea Economică Euroasiatică, teza va analiza direcția pe care o urmează acestea din punct de vedere economic și geostrategic. Datorită poziționării între doi poli mari de putere- Rusia și Uniunea Europeană, ele nu au reușit încă să iasă din conul de umbră în care au fost aruncate imediat după destrămarea Uniunii Sovietice. Influența Rusiei în Estul Europei, dar și în Nordul Asiei este foarte puternică, iar acest lucru se poate observa și din structura balanței comerciale, Rusia fiind principalul destinatar al exporturilor și principala sursă a importurilor pentru statele care fac obiectul Parteneriatului Estic. Dependența accentuată de resurse, dar și presiunile de altă natură la care sunt supuse aceste state fac ca atractivitatea lor pentru investitorii străini să fie scăzută. (ne referim aici nu doar la companii străine, ci și la organizații internaționale precum Fondul Monetar Internațional sau Banca Mondială).

Metodologie, ipoteză și întrebări de cercetare

Metodologie

Sub aspect metodologic, teza mea pornește de la premisa că cercetarea științifică trebuie să fie una pluridisciplinară. Metodele predilecte folosite vor fi analiza și sinteza, deducția și inducția, analiza de conținut, metoda istorică, dar și metodele clasice de cercetare în științele socio-umane: analiza comparativă și studiul de caz. De asemenea voi apela și la interpretări de grafice care ilustrează diverse tendințe ale statelor analizate în mediul economic regional și internațional.

Fac precizarea că studiul de caz dedicat statelor care fac obiectul structurilor de integrare economică din fostul spațiu sovietic nu este neapărat unul ușor de explicat, probabil și datorită incapacității de predicție cu privire la evoluția economică – și politică- a acestor țări, pe inițiative și instrumente de politică externă, dar mai ales în ceea ce privește situația internă a acestora, una destul de complexă și în raport cu care chiar și unele diplomații europene și organizații economice internaționale manifestă prudență.

Ipoteză și întrebări de cercetare

Ipoteza de cercetare de la care am pornit este următoarea:

Apartenența unui stat din fostul spațiu sovietic la mai multe forme de integrare economică care s-au format pe vechea osatură a Uniunii Sovietice reprezintă cel mai sigur mod de a-și întări poziția în cadrul structurilor regionale.

Întrebările de cercetare care mă vor ajuta să confirm sau să infirm această ipoteză sunt următoarele:

1. Care este gradul de deschidere al economiei acestor state în contextul organizării economice regionale și cum pot aceste organizații regionale să contribuie la o mai bună fluidizare a fluxurilor comerciale?
2. Care sunt proiectele de integrare economică regională și cât de eficiente sunt ele în promovarea intensificării schimburilor comerciale dintre membrii lor?
3. Care este influența Rusiei asupra statelor care au format structuri integrative în spațiul post sovietic?
4. Care sunt avantajele semnării unui Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu Uniunea Europeană și care sunt costurile și beneficiile semnării unui astfel de acord?

Pentru a răspunde acestor întrebări voi analiza principalele tendințe socio-politico economice ale statelor care fac obiectul cercetării mele concentrându-mă atât pe o serie de indicatori macroeconomici cum sunt PIB/capita, sau indicatori care analizează comerțul internațional ca de exemplu structura importurilor și cea a exporturilor sau principalii parteneri la export și import. Perioada pe care se va întinde analiza mea este cuprinsă între anii 1990-2019, tocmai pentru a evidenția eficiența (sau ineficiența) formelor de integrare economică (regională) din care au făcut sau încă mai fac parte aceste state. Tot cu ajutorul acestor indicatori voi demonstra cât și în ce măsură alternativa pe care o propune Uniunea Europeană (Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător) poate fi considerată eficientă și cum poate contribui la dezvoltarea economică și la stabilitate în spațiul ex-sovietic.

Structura lucrării

În capitolul 1 am revizuit literatura de specialitate și am definit principalii termeni pe care îi voi utiliza pe parcursul lucrării – integrare economică, acord preferențial, acord de liber schimb,

uniune vamală, uniune economică, piață comună, piață internă, europenizare. Aceste concepte vor contribui la o înțelegere mai bună a subiectului abordat și vor da o claritate mai mare temei.

în literatura de specialitate.

Acordurile sunt instrumente legislative pe baza cărora se formează structuri integrative. Acestea îmbracă mai multe forme dintre care:

- a) *Acordurile preferențiale* care sunt aranjamente prin care statele membre acordă reduceri tarifare sau tratament preferențial în ceea ce privește restricțiile cantitative în comerțul lor cu alte state membre, în timp ce ele la rândul lor își mențin restricțiile comerciale în relația cu terții. Acest tip de acord se aplică frecvent la un anumit tip de produse și de obicei este unilateral garantat. (un exemplu în acest sens îl reprezintă sistemul generalizat de preferințe vamale). Aplicarea acordurilor preferențiale generează formarea unei structuri integrative incipente, Clubul de comerț preferențial (Lutaș, 1999), format din două sau mai multe țări care își reduc taxele la importul reciproc al tuturor bunurilor, deci practic atunci când realizează un schimb de preferințe tarifare între ele. Țările membre își păstrează tarifele vamale inițiale față de țările terțe. Exemplul clasic de club de comerț preferențial îl constituie Sistemul de Preferințe al Commonwealthului, creat în anul 1932, între Marea Britanie și 48 de țări asociate din Commonwealth.
- b) *Acordul de Liber Schimb* este un tip de acord prin care statele membre elimină barierele comerciale între ele dar în același timp le mențin în relația cu terții. Aceste acorduri stau la baza formării zonelor de liber schimb. Discriminarea în ceea ce privește relația cu terții, face dificilă controlarea fluxului comercial care trece prin diferitele state membre, parte a acestui tip de acord. În mod normal, regulile stricte în ceea ce privește originea și inspecția vamală sunt necesare pentru a preveni abaterile. Efectele economice ale formării zonelor de liber schimb sunt cu două tăișuri. Pe de o parte, ele impulsionează și crează raporturi comerciale în interiorul acestora deoarece oferă o piață mai mare pentru producători, contribuind astfel la crearea economiilor de scară. Pe de altă parte însă, ele deviază comerțul, deoarece nu pot fi alese produse din afara zonei de liber schimb care sunt poate mai competitive, aducând prejudicii astfel

libertății de a alege a consumatorului și reducând beneficiile economice (Neyfakh, 2014).

S-a demonstrat că zonele de liber schimb funcționează cel mai bine atunci când membrii acestora sunt bogăți în resurse sau au economii complementare - cum este și cazul NAFTA. Complementaritatea permite membrilor zonei să atragă investiții, să îmbunătățească productivitatea factorilor și să-și mărească accesul la o piață de mari dimensiuni pe care pot fi fructificate economiile la scară care permit scăderea costurilor de producție și creșterea avantajului competitiv. Zonele de liber schimb constituite preponderent din state mai puțin dezvoltate, cu un sistem politic și instituțional fragil, cum ar fi, spre exemplu, Zona de Liber Schimb a Uniunii Africane, nu vor avea aceleași performanțe economice, în ciuda complementarității membrilor deoarece vor exista tensiuni economice, sociale și politice generate de gradul de bunăstare diferit, obținut ca urmare a creșterii în dimensiuni a pieței. Forme reprezentative de zone de liber schimb care pot fi încadrate în situația de mai sus sunt MERCOSUR (format din Argentina, Brazilia, Uruguay și Paraguay) în spațiul Americii Centrale sau ASEAN (Association of South East Asian Nations) în spațiul asiatic

Uniunea vamală – în cadrul acestei structuri integrative statele membre elimină toate barierele din calea comerțului dintre ele și adoptă un set comun de reguli în ceea ce privește tarifele aplicate terților. Nivelul tarifului comun este critic în determinarea rezultatului economic al uniunii vamale și poate fi relevant în definirea altor politici economice interne datorită potențialului impact economic asupra veniturilor publice. (deși uniunea vamală nu implică *per se* o armonizare a politicilor interne). Proiectele de uniune vamală sunt bazate pe piața liberă din punct de vedere economic. Acest aspect explică și eșecul lor deoarece politicile protecționiste duc la tensiuni politice și se pierde din vedere obiectivul principal - asigurarea prosperității tuturor membrilor (Panin, 2014). Formarea unei uniuni vamale va modifica prețurile relative ale bunurilor de pe piețele interne ale statelor membre, cu repercursiuni asupra fluxurilor de comerț, producției și consumului (Luțaș, 1999).

Piața comună reprezintă acea structură integrativă care preia toate caracteristicile ce definesc uniunea vamală, dar care permite mobilitatea factorilor de producție. În acest sens, statele membre din cadrul unei piețe comune definesc politici comune care reglementează și regularizează mobilitatea acestor factori către statele terțe. Nevoia pentru o armonizare în ceea ce privește politica internă este mult mai mare decât în cazul uniunii vamale.

Piața internă presupune, în afara realizării unei piețe comune pentru libera circulație a bunurilor și serviciilor, aplicarea unor măsuri comune privind liberalizarea achizițiilor guvernamentale, armonizarea și recunoașterea mutuală a standardelor tehnice din producția și distribuția bunurilor, eliminarea controlului asupra mișcării capitalurilor, etc. (Luțaș, 1999).

Uniunea economică este cea mai completă formă de integrare economică. Pe lângă faptul că întrunește caracteristicile pieței interne, uniunea economică implică armonizarea completă a politicilor monetare, fiscale, industriale și cele care au ca subiect bunăstarea populației, precum și stabilirea unui cadru comun pentru relațiile externe.

Incompatibilitatea dintre formele de integrare economică menționate mai sus și principiul non discriminării (formulat de Clauza Națiunii celei mai Favorizate) care au ghidat reglementările comerciale internaționale, a fost soluționată cu ajutorul GATT prin Articolul XXIV care permite statelor care intră în orice formă de acord comercial să fie exonerate de la îndeplinirea clauzelor în ceea ce privește non discriminarea, cu anumite condiții.

Acordurile care stau la baza creării structurilor integrative de tip economic prezentate mai sus sunt acompaniate de existența unui set de reguli combinate, rezultate din interacțiunea statelor care participă la diferitele tipuri de acorduri. În acest context, Lipsey a prezentat trei modele distincte pentru a descrie aceste situații (Lipsey, 1960).

a) *modelul "ax și spiță"* studiat de Wonnacott (R.Wonnacott și P.Wonnacott, 1981), care ia în calcul ipoteza în care un stat are acorduri comerciale bilaterale (sau plurilaterale) separate cu un grup de state care nu au acorduri comerciale între ele. În acest fel, "axul" se bucură de acces liber sau preferențial la piața "spițelor", în timp ce fiecare dintre ele pot avea acces liber la piața "axului", în acest fel fiind prevenită realizarea de câștiguri de către "ax" în detrimentul vreuneia dintre "spițe".

b) *suprapunerea/ extinderea modelului regional de liber schimb* descrie situația care derivă de la un acord de liber schimb de bază, la care sunt adăugate acorduri comerciale subsecvente prin negociere și compromis. Aceste noi acorduri sunt negociate doar de o parte a semnatarilor acordului original și diferite state terțe, având drept rezultat includerea acestora în noi acorduri în timp ce alți parteneri sunt excluși. Kristoff și Sharples (S.Kristoff și M.Sharples, 1974) arată că dificultatea de a crea un acord comercial care derivă dintr-un altul este destul de mare, mai ales dacă se iau în calcul aspecte sensibile precum transportul bunurilor pe teritoriul statelor părți la acordul de zonă de liber schimb și aplicarea reglementărilor care definesc criteriul originii.

c) În fine, în cadrul *modelului plurilateral regional*, mai multe țări stabilesc o zonă de comerț liber în care toate statele membre au acces și la rândul lor permit accesul la toate piețele

În capitolul 2 am prezentat și analizat principalele forme de integrare economică regională din spațiul post sovietic cu accent pe Comunitatea Statelor Independente (CSI) și Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică (GUAM). Pentru a demonstra eficiența lor am analizat indicatori macroeconomici cuprinși în statisticile disponibile în bazele de date de pe portalul Băncii Mondiale, CIA.GOV sau *The Observatory for Economic Complexity* (<https://oec.world/en/>).

După 1992, liberalizarea comerțului a creat stimulente puternice pentru dezvoltarea relațiilor comerciale în spațiul post-sovietic. De fapt, dezechilibre semnificative ale prețurilor la mărfuri între Rusia și noile state independente au stimulat comerțul extern al acestora cu restul lumii și astfel acesta a devenit cel mai dinamic sector cu potențial de dezvoltare și singura sursă de intrare pe piața a valurilor în primii ani de reformă.

Între 1993 și 2003 cooperarea regională post-sovietică în domeniul economic s-a realizat prin crearea a trei structuri de forme și intensitate diferită din perspectiva integrării: Uniunea Economică a Comunității Statelor Independente, Comunitatea Statelor Independente, Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică și Uniunea Economică Euroasiatică (plecând de la Uniunea Vamală Euroasiatică).

Fig. Nr. 1 Oragnizațiile de integrare economică regională din fostul spațiu sovietic

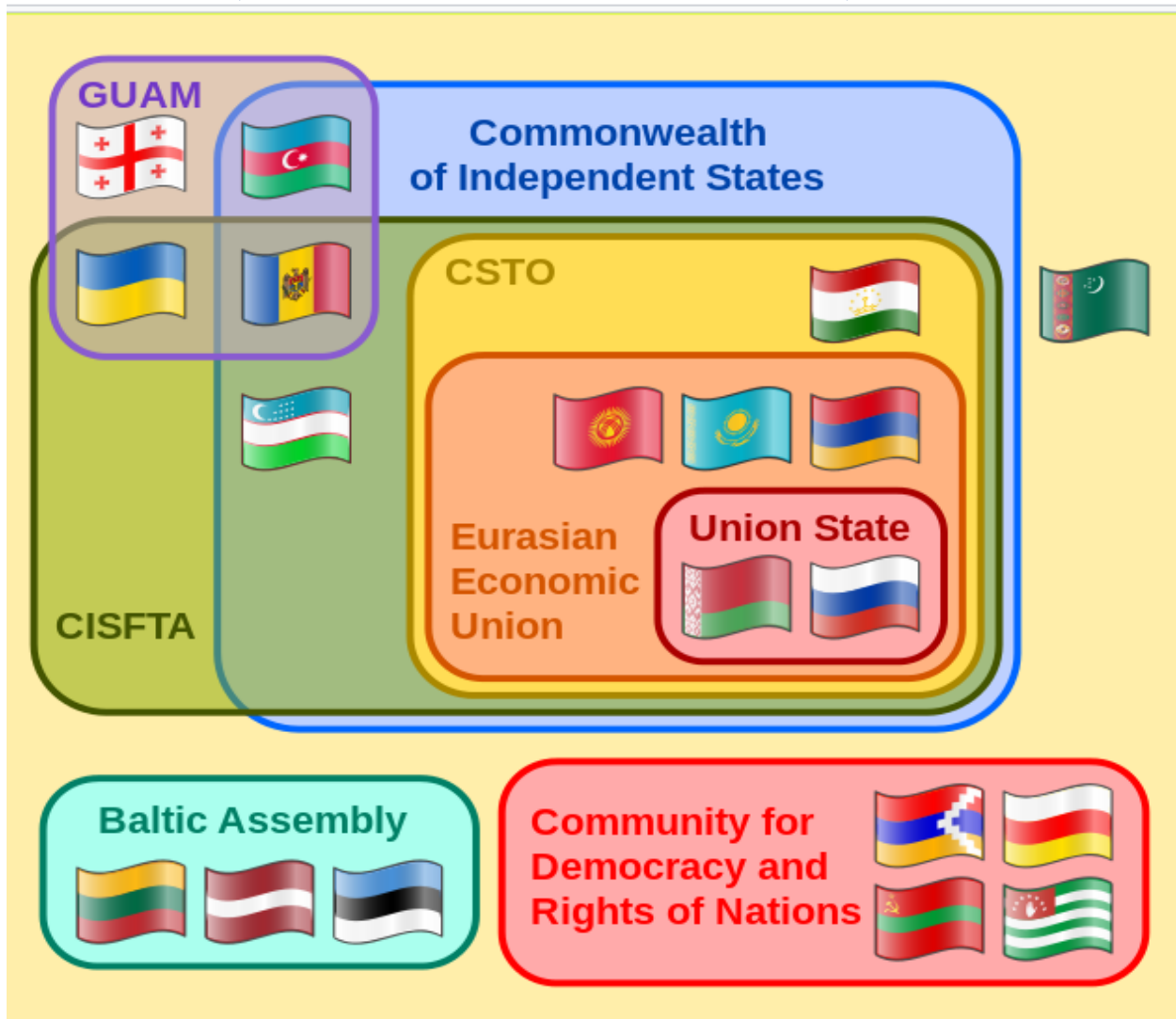

Diagrama Euler ilustrând de integrare economică regională din fostul spațiu sovietic

Sursa: https://en.wikipedia.org/wiki/Category:National_anthems_of_the_Commonwealth_of_Unrecognized_States

După dezmembrarea Uniunii Sovietice, noile state independente din spațiul ex-sovietic au participat la diverse procese de integrare și reintegrare. Bazate pe legături istorice și pe similaritatea modelelor lor socio-economice, toate aceste state - în afară de republicile baltice – au ținut spre a menține și dezvolta legăturile lor economice și comerciale prin noi aranjamente regionale.

La data de 8 decembrie 1991 șefii de stat ai Belarusului, Rusiei și Ucrainei au semnat Acordul de formare a Comunității Statelor Independente (CSI), acord prin care Uniunea Sovietică

era dizolvată și se stabilea un nou *commonweath* care avea drept scop coordonarea reglementărilor în domeniul legislativ, al politicii comerciale și al securității și de a oferi o formulă transnațională în ceea ce privește cooperarea multilaterală dintre statele suverane. Pe data de 21 decembrie 1991 au aderat la CSI încă 8 state din fosta Uniune Sovietică - Armenia, Azerbeidjan, Kazahstan, Kîrgîstan, Republica Moldova, Tajikistanm Turkmenistan și Uzbekistan. Aceste state au aderat prin semnarea Protocolului Alma-Ata.

Reticența Ucrainei de a face parte dintr-o uniune vamală a forțat liderii Belarusului, Kazahstanului și Rusiei să avanseze varianta unei integrări mai accentuate între ele. Am putea numi acest aspect un prim pas spre integrarea euroasiatică.

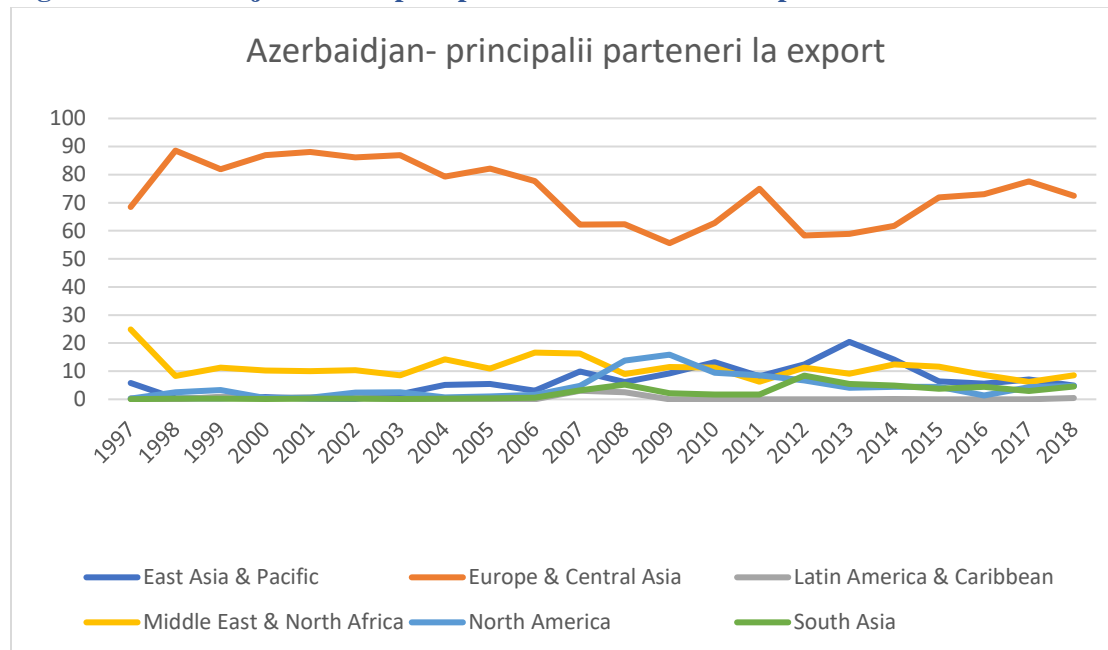
În paralel, trebuia găsită o nouă cale de reglementare a relațiilor comerciale cu Ucraina și celelalte state membre ale Comunității Statelor Independente. La 18 octombrie 2011, Rusia, Ucraina, Belarus, Kazahstan, Republica Kîrgâză, Republica Moldova, Armenia și Tadjikistan au semnat un nou acord pentru o nouă Zonă de Liber Schimb în cadrul Comunității Statelor Independente, axată pe respectarea dreptului internațional. Acest acord din 2011 acoperă numai comerțul cu bunuri și elimină taxele de import și export pentru o serie de bunuri; totuși, acordul conține și excepții, dintre care unele vor fi eliminate treptat (Tandon, 2018). Astfel:

- Acordul a stabilit că toate tarifele de import, cu excepția celor pe zahăr, vor fi eliminate până la 1 ianuarie 2015. În așteptarea unui viitor acord în acest sens, Belarus, Kazahstan, Republica Moldova și Rusia urmau să mențină taxele de import asupra zahărului din Belarus, Kazahstan și Rusia.
- Negocieri pentru eliminarea treptată a tarifelor de export rămase vor fi lansate nu mai târziu de șase luni de la intrarea în vigoare a Zonei de Liber Schimb din cadrul Comunității Satelor Independente
- Acordul nu a fost conceput să liberalizeze regimul cotelor neoficiale care reglementează comerțul bilateral cu carne, pasări, produse lactate și produse din sectorul zahărului între Rusia și Belarus. Singurele interdicții/restricții cantitative care fac obiectul anulării se referă la comerțul cu alcool din Kîrgîstan.

Zona de Liber Schimb din cadrul Comunității Satelor Independente a înlocuit acordul din 1994, precum și alte acorduri multilaterale și Protocele, dar și aproximativ o suită de alte acorduri

bilaterale anterioare în cadrul Comunității Satelor Independente semnate în perioada 1999-2005. Cu toate acestea, multe acorduri bilaterale rămân încă în vigoare, chiar și acum în 2020.

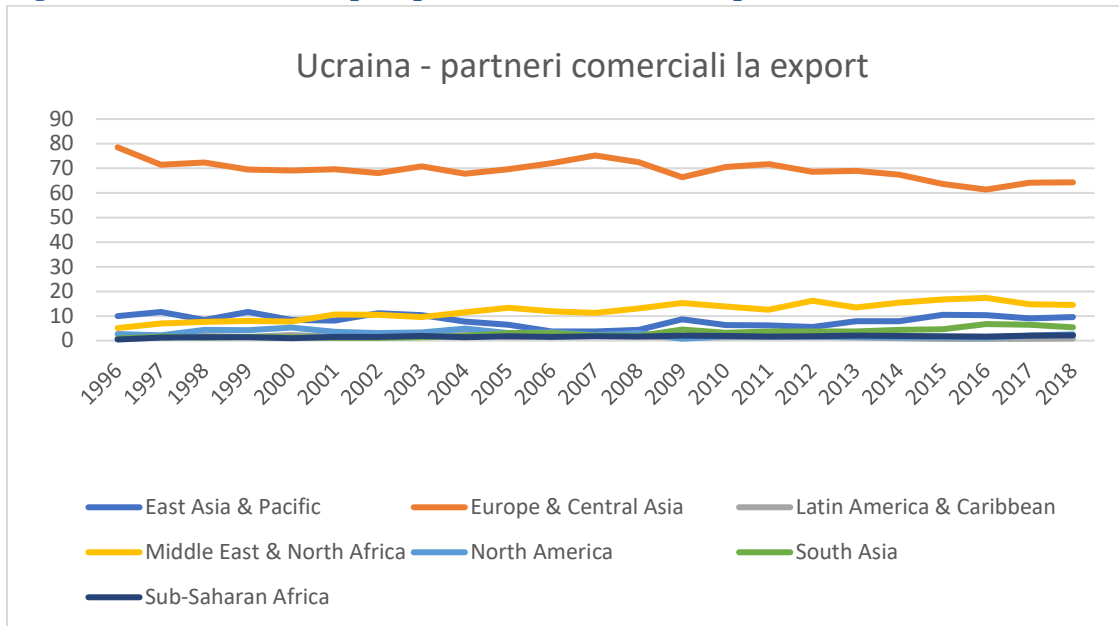
Fig. Nr. 5 Azerbaidjan - Principalii parteneri comerciali la export

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/AZE/StartYear/1997/EndYear/2018/TradeFlow/Export/Partner/BY-REGION/Indicator/XPRT-PRTNR-SHR#>

Azerbaidjanul își orientează exporturile spre Europa și Asia centrală în procent de aproape 90% după cum relevă și graficul de mai sus. Procentul pentru celelalte zone ale Globului fluctuează între 10 și 15%, fapt care ilustrează că și anume criteriul proximității geografice este unul destul de puternic în alegerea partenerilor comerciali.

Fig. Nr. 10 Ucraina - Principalii parteneri comerciali la export

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/StartYear/1996/EndYear/2018/TradeFlow/Export/Partner/BY-REGION/Indicator/XPRT-PRTNR-SHR#>

Exporturile Ucrainei sunt orientate în principal către Europa și Asia centrală, însă începând din 2006 se poate observa că ponderea statelor din Orientul Mijlociu și Africa de Nord începe să se apropie de 20% iar această tendință se păstrează până în 2018. Începând cu anul 2009 exporturile spre Europa și Asia centrală încep să scadă până spre 60%, însă acest lucru denotă preocuparea pentru diversificare, după cum relevă și graficul de mai sus. Astfel, se observă că exporturile încep să se orienteze și spre zona mai îndepărtate precum Asia de Sud.

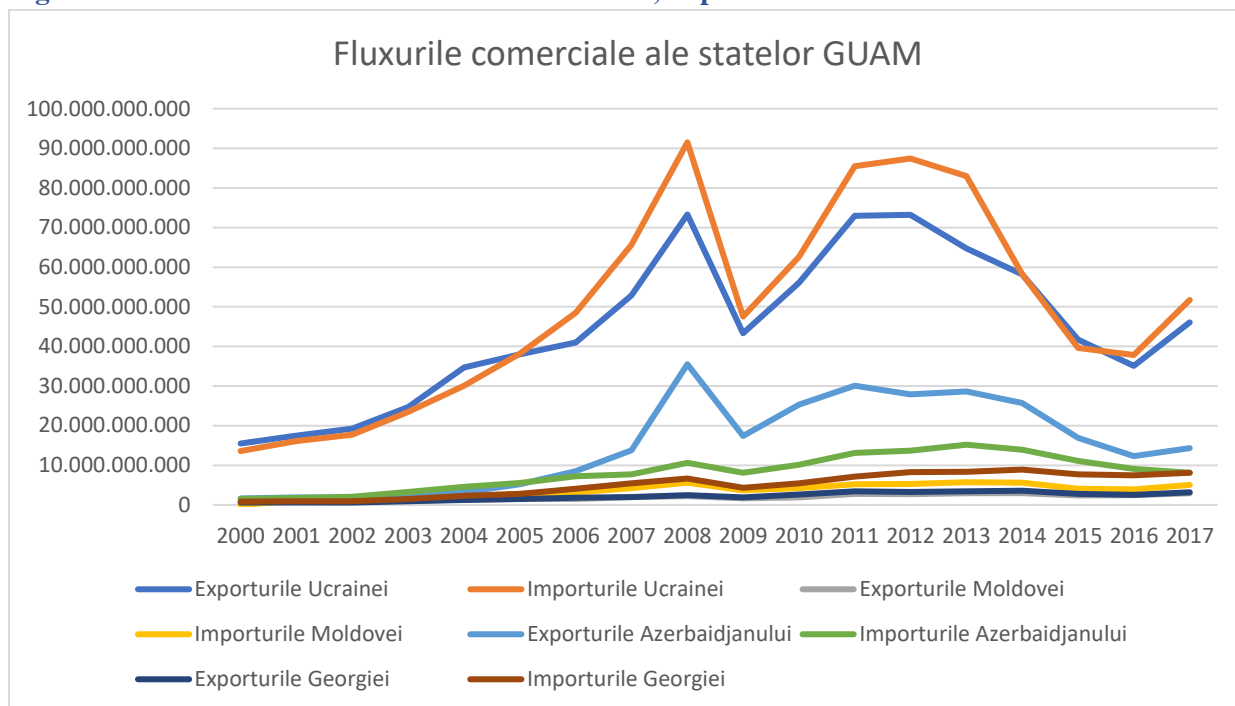
Pentru majoritatea statelor, Acordul de Liber Schimb din cadrul Comunității Statelor Independente a intrat în vigoare în anul 2012, excepție făcând Kîrgîstanul și Uzbekistanul pentru care abia din 2014 s-au aplicat prevederile și Tajikistanul care încă nu l-a ratificat.

Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică (GUAM) a început să funcționeze ca un organism consultativ în 1997 și a fost lansată ca o organizație regională deplină la 23 mai 2006. Din aceasta fac parte patru țări ale Parteneriatului Estic, respectiv Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Moldova. Obiectivul acestei formațiuni este - în afară de aspectele legate de securitate și soluționarea conflictelor - să promoveze condiții favorabile creșterii economice și relații comerciale reciproc avantajoase și să implementeze programe și proiecte multilaterale în domeniile producției, comerțului, transportului, energiei, serviciilor de creditare internațională, servicii vamale și fiscale, comunicații, știință, tehnologie, educație și cultură. Cele mai importante domenii de cooperare includ dezvoltarea coridoarelor de transport și punerea în aplicare a regimului de liber schimb GUAM.

Acordul de stabilire a zonei de liber schimb dintre statele participante la GUAM a fost semnat la 20 iulie 2002 și a intrat în vigoare la 10 decembrie 2003. Semnatarii - în timp ce își reafirmă angajamentele sub normele și prevederile acordurilor GATT / OMC – au vizat, printre altele, crearea unor condiții optime pentru libera circulație a bunurilor și a serviciilor. În acest sens, la intrarea în vigoare a acordului de liber schimb (sau având la dispoziție 12 luni după ratificare), acestea au eliminat taxele vamale și taxele echivalente și restricțiile cantitative (în ceea ce privește importurile și exporturile) în comerțul cu mărfuri (Hierman, 2018).

Graficul de mai jos ilustrează fluxul comercial al statelor semnatare ale GUAM.

Fig. Nr. 12 Fluxurile comerciale ale statelor GUAM, în perioada 2000-2017

Sursa: Pincu Brîndușa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la *The Observatory for Economic Complexity*, <https://oec.world/en/>

Se poate observa o tendință ascendentă până în anul 2008, urmată de o cădere abruptă în 2009 și de lupta pentru redasare și reducere a efectelor crizei economico-financiare începând cu 2010. Deși se poate avansa argumentul că Acordul de Liber Schimb al GUAM (dar și alte acorduri comerciale semnate de aceste state) și implicarea Băncii Mondiale și a Fondului Monetar Internațional au avut un rol decisiv în redresarea fluxurilor comerciale, în realitate aceste state nu au făcut decât să se racordeze la piața internațională și să urmeze dinamica naturală a acesteia.

Acordul de liber schimb al GUAM este deschis și pentru alți parteneri și include dispoziții privind corelarea acestuia cu alte obligații ale părților care decurg din alte acorduri internaționale.

Astfel, principalele caracteristici ale Acordului de Liber Schimb din cadrul GUAM sunt:

- a intrat în vigoare în decembrie 2003.
- Părțile (Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Republica Moldova) și-au reafirmat angajamentele în cadrul GATT / OMC cu scopul de a crea condiții pentru libera circulație a bunurilor și serviciilor

- în ceea ce privește accesul pe piață, tarifele de import și taxele echivalente, precum și restricțiile cantitative în comerțul cu mărfuri au fost eliminate în ziua intrării în vigoare a Acordului de liber schimb al GUAM sau în termen de un an (fără excepții)
- se referă la o corelare cu alte obligații ale părților care decurg din acordurile internaționale
- include soluționarea litigiilor
- Nu prevede o structură instituțională specifică, însă părțile asigură armonizarea legislației pentru funcționarea corespunzătoare și eficientă a comerțului liber.

Principalele angajamente ale acordului de liber schimb GUAM în ceea ce privește comerțul sunt :

- elaborarea protocolului privind regulile de origine,
- armonizarea procedurilor vamale,
- libertatea de tranzit
- crearea condițiilor pentru liberalizarea reciprocă a serviciilor și a achizițiilor publice (pe bază de non discriminare),
- cooperarea în domeniul eradicării barierelor tehnice din calea comerțului,
- drepturile de proprietate intelectuală,
- concurența loială și transparența în acordarea de subvenții.
- standardele sanitare și fitosanitare nu au fost menționate în mod explicit în acord, însă se poate presupune că părțile sunt ghidate de principiile Acordului Organizației Mondiale a Comerțului privind măsurile sanitare și fitosanitare.

În capitolul 3 am analizat eficiența unor proiecte de integrare economică regională pornite la inițiativa Rusiei, cum sunt Uniunea Vamală Euroasiatică, și Uniunea Economică Euroasiatică, un proiect care se vrea a fi copia fidelă a Pieței Unice a Uniunii Europene.

Începând cu anul 2008 are loc o schimbare de optică în politica internațională a Rusiei, iar ca parte a acestei schimbări Rusia a inițiat un proiect de integrare euroasiatică al cărui scop este să creeze un sistem politic și economic care să reunească fostele state sovietice într-o uniune euroasiatică

Proiectul a început în 2009 și a cuprins inițial Rusia, Belarus și Kazahstan, care s-au alăturat Rusiei într-o uniune vamală care în 2012 a primit statutul de spațiu economic comun. În 2013 Armenia și Kîrgîstan și-au depus candidatura pentru a deveni membri (fapt devenit realitate în 2015), iar Tajikistan ia în considerare o acțiune asemănătoare¹. Estimările erau că până în anul 2015 Uniunea Vamală Euroasiatică va fi o platformă viabilă pentru integrarea fostelor state sovietice, însă procesul de integrarea economică este unul anevoios.

În 2020 Uniunea Vamală Euroasiatică este parte componentă a Uniunii Economice Euroasiatice, însă a rămas funcțională doar între membrii fondatori și anume Rusia, Belarus și Kazahstan. Armenia și Kîrgîstan încă nu sunt parte din această organizație, deși sunt membri ai Uniunii Economice Euroasiatice. Această uniune economică este flancată și de o alianță de securitate- Tratatul pentru Securitate Colectivă- și un spațiu civilizațional distinct a cărui *lingua franca* este limba rusă.

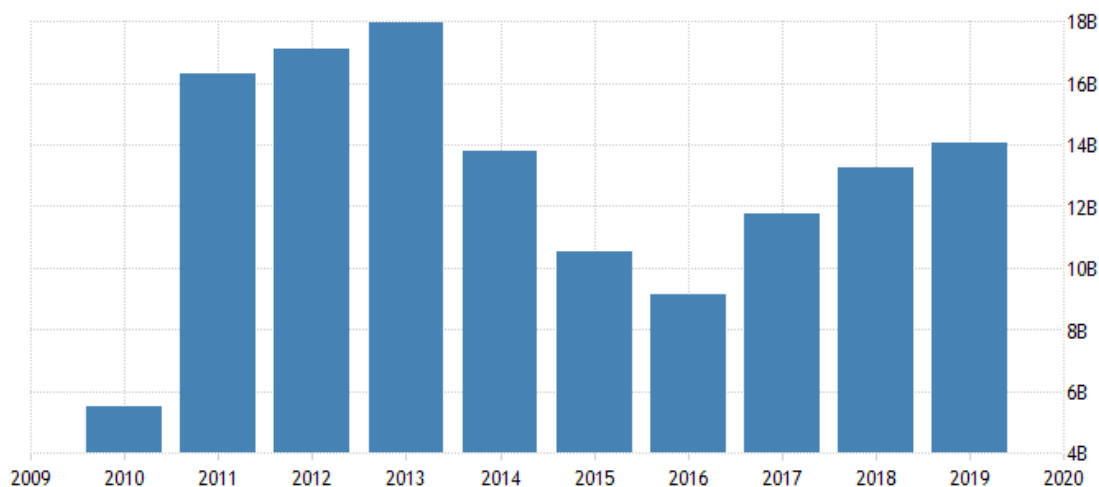
Tratatul privind înființarea teritoriului vamal comun și crearea unei Uniuni vamale între Belarus, Kazahstan și Rusia a fost semnat în octombrie 2007. În iunie 2009, a fost definit calendarul pentru crearea unei zone vamale unice: Uniunea Vamală Euroasiatică între Belarus, Kazahstan și Rusia care urma să fie lansată la 1 ianuarie 2010. La ceremonia de lansare, liderii țărilor semnatare (Lukașenko, Medvedev, și Nazarbayev) și-au declarat intenția de a crea și un Spațiu Economic Unic Euroasiatic având la bază uniunea vamală (Vinukov, 2018).

Luând în considerare poziția Rusiei în cadrul uniunii vamale putem nota la capitolul beneficii creșterea fluxului comercial, ceea ce a dus la venituri mai mari la buget, și la un grad mai mare de control al granițelor uniunii vamale (Vinukurov și Libman, 2012).

Rusia spera de asemenea în creșterea comerțului cu Kazahstanul, dobândirea unui acces mai bun la piață pentru producătorii proprii, scăderea costului de afaceri datorită anulării costurilor tranzacționale, precum și câștiguri din îmbunătățirea infrastructurii.

¹ Momentan, datorită situației internaționale delicate generată de pandemia de Covid – 19, discuțiile cu privire la aderarea Tajikistanului la Uniunea Economică Euroasiatică sunt suspendate.

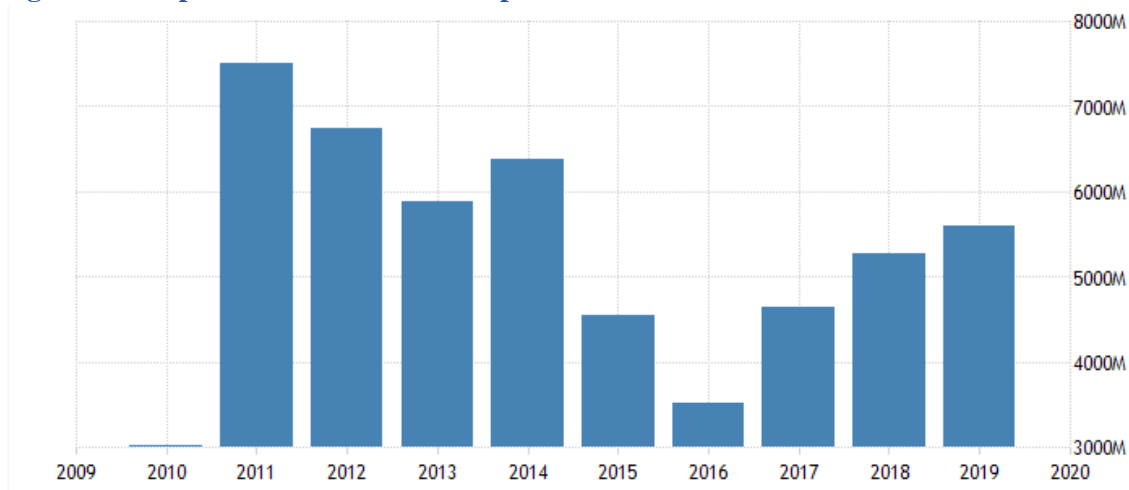
Fig.Nr. 32: Importurile Kazahstanului din Rusia

Sursa: <https://tradingeconomics.com/kazakhstan/imports/russia>

Importurile Kazahstanului din Rusia au crescut începând cu anul 2010, după formarea Uniunii Vamale Euroasiatice. Ele s-au menținut pe un trand ascendent până la finalul lui 2013 când au atins cel mai înalt nivel – 188 de miliarde de dolari SUA. Începând cu anul 2014 ele se află pe o pantă descendentă, iar în 2016 ating cel mai scăzut nivel – 97,5 miliarde de dolari SUA. După anul 2016, urcă din nou până la nivelul valorii de 148 miliarde de dolari în 2019.

Fig.Nr. 33: Exporturile Kazahstanului spre Rusia

Sursa: <https://tradingeconomics.com/kazakhstan/exports/russia>

Exporturile Kazahstanului spre Rusia se dezvoltă după 2010 odată cu semnarea Tratatului de înființare a Uniunii Vamale Euroasiatice. Cea mai mare valoare a exporturilor Kazahstanului spre Rusia este în anul 2011 și anume 750 milioane de dolari SUA. După 2011, similar importurilor, exporturile intra pe o pantă descendentă, cel mai scăzut nivel înregistrându-se în 2016 când au atins valoarea de 350 milioane de dolari SUA. După 2016 observăm că încep să urce din nou până la valoare de 550 milioane dolari SUA în 2019.

Belarusul câștigă din faptul că este membru al uniunii vamale datorită contribuțiilor financiare ale Rusiei, însă efectul direct al acestui proiect este încă incert întrucât datele sunt lacunare, iar literatura de specialitate abordează prea puțin Belarusul ca actor economic pe scena internațională. Acest stat beneficiază de pe urma tarifului extern destul de mare, însă ar mai putea obține beneficii prin protejarea producătorilor de bunuri cu taxe de import mai mari aplicate importurilor dinspre Uniunea Europeană. De asemenea, Belarusul speră să câștige și din cotele vamale din zona non-CSI, dar și din statutul său de țară de tranzit.

Participarea Kazahstanului la uniunea vamală nu pare a fi o alegere rațională văzută prin prisma indicatorilor economici consultați în baza de date a Băncii Mondiale (The World Bank, 2020). Acesta se bucură de o situație economică relativ bună, caracterizată de o liberalizare relativă, cu un grad mare de investiții străine directe și orientată în principal spre două direcții- CSI și non-CSI (OECD Review of Agricultural Policies: Kazakhstan, 2013). Deși pierde din cauza prețurilor mari și a inflației, este posibil să câștige mai mult acces pe piața Rusiei. Mai mult, va putea să-și convertească costurile corespunzătoare statutului de membru al uniunii vamale și să-și maximizeze câștigurile dacă statele membre vor pune în practică eradicarea barierelor non-tarifare.

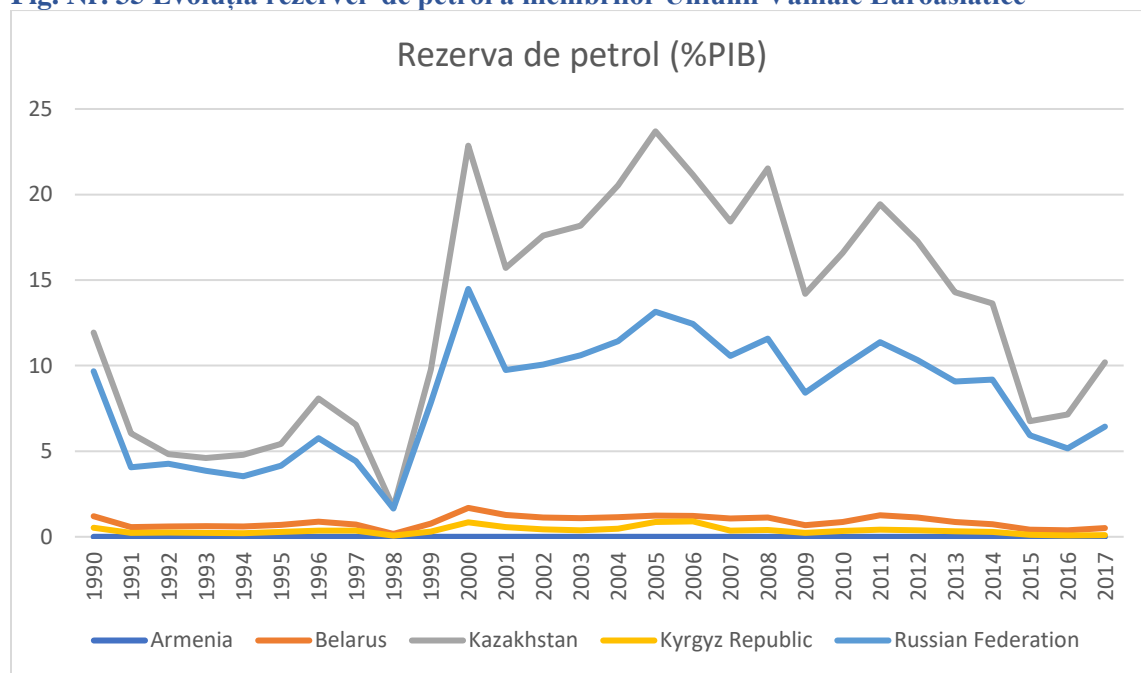
Implementarea angajamentelor existente este una din cele mai mari provocări. Prioritățile cele mai importante sunt eliminarea măsurilor protecționiste și unificarea standardelor tehnice în primul rând, și în al doilea rând, implementarea reglementărilor care permit libertatea de mișcare a serviciilor și a capitalului. Este încă neclar dacă cei trei membri fondatori vor fi în stare să gasească un echilibru între interesele naționale și cele la nivel de uniune vamală și să implementeze într-un timp scurt ceea ce Uniunea Europeană a implementat în cinci decenii (Schumylo-Tapiola, 2013). Nu este încă cert dacă aceste țări vor fi în stare să realizeze unificarea standardelor, iar autoritatea Comisiei Economice Euroasiatice va fi dovedită doar de trecerea timpului.

Recunoașterea de către Occident este una din problemele spinoase ale proiectului rus. Obținerea sa este posibilă doar cu implementarea tuturor angajamentelor, astfel această formațiune nu va fi tratată ca un jucător important la nivel regional și global

Aderarea Rusiei la OMC este o altă provocare din considerentul că nu se cunosc încă efectele asupra Belarusului ,chiar dacă aceasta are statut de observator sau asupra Kazakhstanului chiar dacă acesta este membru al OMC încă din 2015, deoarece nu este sigur că acestea vor implementa angajamentele Rusiei față de OMC.

Acordurile semnate de statele membre implică *integrarea mai accentuată* în decurs de doar câțiva ani. Belarusul și Kazakhstanul se opun integrării accentuate în ritmul sugerat de Rusia, argumentând că vor ca economiile lor să se adapteze mai întâi la schimbările care deja au avut loc. Au fost discuții și pe tema creării unei monede unice, însă cei trei membri fondatori nu sunt nici pe departe pregătiți pentru acest pas.

Fig. Nr. 35 Evoluția rezervei de petrol a membrilor Uniunii Vamale Euroasiatice²

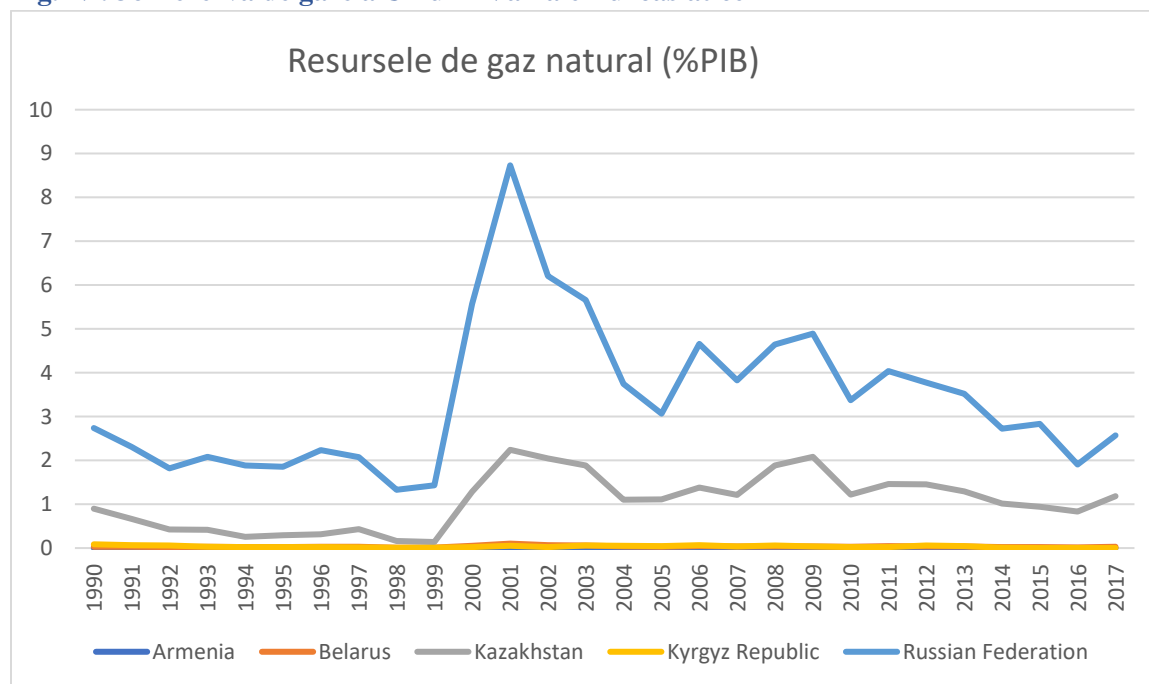

Sursa: Pincu Brîndușa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PETR.RT.ZS>

² Deoarece Uniunea Vamală Euroasiatică a evoluat în Uniunea Economică Euroasiatică din 2015, acest grafic include atât datele din perioada 2015-2017, precum și date referitoare la Armenia și Kîrgîstan, state al căror tratat de aderare la Uniunea Economică Euroasiatică a fost ratificat în 2015.

Rezervele de petrol pot fi un indicator important în ceea ce privește dependența unui anumit grup de resursele externe. Statele care în 2014 erau candidate la Uniunea Vamală Euroasiatică conduc în această categorie cu 104845 miliarde barili din resursele cunoscute. Acestea nu includ însă recentele zăcăminte de petrol descoperite în zona arctică a căror exploatare se poate dovedi extrem de costisitoare. Pe locul al doilea se află Statele Unite cu 26811 miliarde barili, urmată de Uniunea Europeană cu 5414 miliarde barili și China cu 0,475 miliarde barili. Începând din anul 2017, când a fost întărit acordul de colaborare dinre Rusia și China, aceasta își asigură necesarul de petrol în mare parte datorită importurilor din Rusia. Rusia la rândul său, tot în urma acordului reînnoit în 2017 s-a angajat să susțină mai mult proiectul BRICS și noul drum al mătăsii, proiectul de integrare economică inițiat de China – *Belt and Road Initiative*.

Fig. Nr. 36 Rezerva de gaze a Uniunii Vamale Euroasiatice

Sursa: Pincu Brîndușa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.NGAS.RT.ZS>

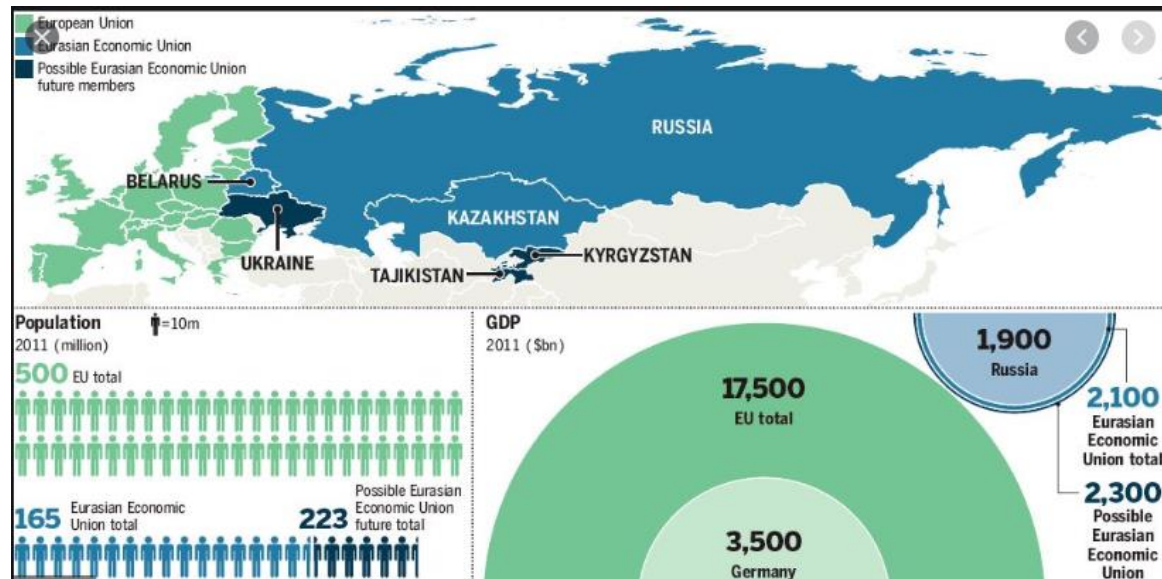
În ceea ce privește gazul natural, la nivelul anului 2014 resursele globale se ridică la aproximativ 187 trilioane de metri cubi din care 35,9 revin Uniunii Vamale Euroasiatice.- iar majoritatea se

găsește pe teritoriul rus- 32,9 trilioane. Prin comparație, SUA are rezerve de 9,46 trilioane metri cubi, China 3,1 trilioane, iar Uniunea Europeană puțin peste 2 trilioane. După anul 2014 se poate observa tendința descendentă a curbelor, însă începând din 2016 observăm începutul unei pante ascendente. Pentru 2019 și 2020 bazele de date consultate nu au informații disponibile.

Ca o paranteză, este important să notăm faptul că Iranul deține 33,6 trilioane de metri cubi de gaz, iar dacă relațiile dintre acest stat și Rusia vor continua să fie tensionate, Rusia va sfârși controlând 69,5 trilioane metri cubi de gaz, ceea ce înseamnă peste o treime din rezervele mondiale (The World Factbook: Russia, CIA Report,2014).

Suprafața teritorială oferă indicii importante în ceea ce privește mărimea și complexitatea dezvoltării aspectelor variate ale infrastructurii precum rețeaua de cale ferată, șosele, poduri, distribuția apei, a energiei electrice, liniilor de comunicație, etc. Suprafața Uniunii Vamale Euroasiatice era de 21 milioane kmp în 2014, în timp ce SUA are 9,827 milioane kmp, China 9,707 iar Uniunea Europeană 4,18 (The World Factbook: Russia, CIA Report,2014). Pentru perioada 2015 - 2020 bazele de date consultate nu au informații disponibile.

Harta Nr. 6 Resursele Uniunii Vamale Euroasiatice

Sursa: <http://isds.bilaterals.org/?china- Eurasian-economic-union-to&lang=en>

Procesul de integrare eurasiatică le-a dat producătorilor din statele membre acces la o piață de 173 milioane de locuitori acoperind 15% din suprafața Globului. În 2012 de exemplu, Uniunea Vamală Euroasiatică a fost primul producător mondial de gaze naturale, petrol și gaze condensate,

floarea-soarelui și sfecla de zahăr; al doilea la îngrășăminte minerale; al treilea la energie electrică, fontă și cartofi; și al patrulea la cărbune, oțel și grâu. Cu toate acestea, Uniunea Economică Eurasiatică se va confrunta cu o serie de provocări în viitorul apropiat, precum și pe termen lung (Coşkun Oezer, 2018).

Datele în ceea ce privește performanțele Uniunii Vamale Euroasiatice sunt mixte. Comerțul între Belarus, Kazahstan și Rusia a crescut cu aproximativ 40%, dar cu toate acestea, unele companii din Belarus și Kazahstan s-au plâns de faptul că eliminarea tarifelor a facilitat pătrunderea întreprinderilor rusești pe plan local, în timp ce Rusia a introdus bariere netarifare la importul bunurilor lor. Alții au susținut că prețurile mai mici rezultate în urma eliminării tarifelor au făcut ca produsele rusești de calitate inferioară să pătrundă pe piața locală, rezultând astfel înclocuirea produselor autohtone care deveneau mai scumpe

Cel mai recent proiect care a avut ca scop integrarea regională mai accentuată este Uniunea Economică Eurasiatică care a luat naștere prin Acordul semnat la Minsk de Belarus, Kazahstan și Rusia la 29 mai 2014. Tratatul de extindere a Uniunii Economice Euroasiatice către Armenia a fost semnat la 10 octombrie 2014, împreună cu un alt tratat prin care era abolită Comunitatea Economică Euroasiatică.

Harta. Nr. 7 Uniunea Economică Euroasiatică

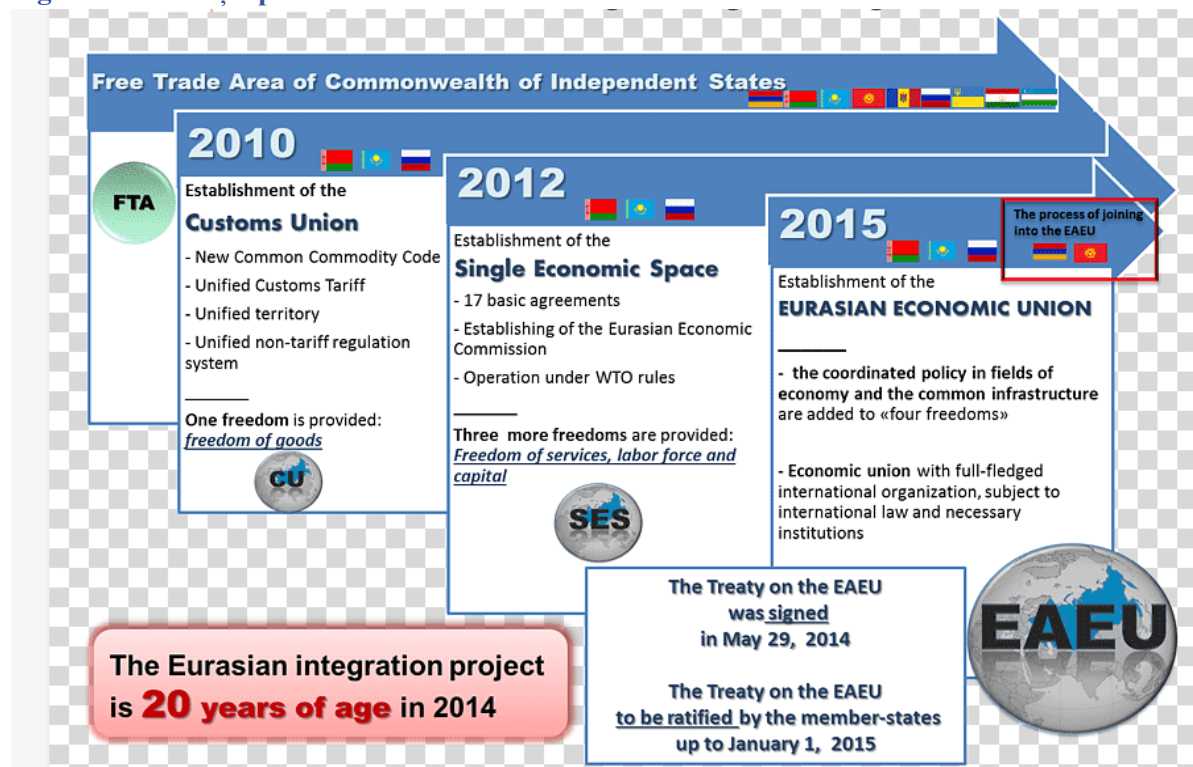
Sursa: <https://russiabusinessstoday.com/economy/moscow-pushes-eurasian-economic-union-agenda/>

Tratatul de aderare al Kîrgîstanului la Uniunea Economică Eurasiatică a fost aprobat în mod oficial de către președinții Belarusului, Kazahstanului și Rusei, la 23 decembrie 2014 la Moscova. Uniunea Economică Euroasiatică a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2015, iar începând cu data de 1 mai 2015 prevederile s-au aplicat și Kîrgîstanului.

În mod oficial, începând cu 1 ianuarie 2015, a fost lansat un spațiu economic comun, o piață unică fără frontiere pentru circulația mărfurilor, serviciilor, muncii și a capitalului.

Uniunea Economică Eurasiatică a preluat de la Uniunea vamală cadrul instituțional și structura organizatorică, care au fost extinse și adaptate atât la Spațiul Unic Economic, cât și la noul proiect înainte de lansarea din 2015. Temeiul juridical noii formațiuni este reprezentat de Tratatul privind Uniunea Eurasiatică semnat în mai 2014.

Fig.Nr. 37 Evoluția procesului creării Uniunii Economice Euroasiatice

Sursa: <https://www.pngflow.com/en/free-transparent-png-mcsqw>

În cadrul Uniunii vamale, procesul de luare a deciziilor a fost inițial bazat pe un sistem de vot ponderat în funcție de numărul populației și de suprafața teritorială., deciziile fiind luate cu majoritate calificată și anume 2/3 din voturile exprimate . Rusia avea 55% din voturi, în timp ce Belarus și Kazahstanul aveau 22,5% din voturi, ceea ce înseamnă că Rusia nu putea să-și impună propriile preferințe, dar nici nu se poate ajunge la o decizie fără acordul său.

Chiar dacă structura instituțională a Uniunii Economice Euroasiatice este în mare măsură inspirată de cea a Uniunii Europene, structura sa de guvernare este diferită de cea a Uniunii. Puterea executivă este încredințată Colegiului Comisiei Economice Euroasiatice care este compus din nouă membri ai consiliului (câte trei din fiecare stat membru) și din 23 de departamente. Consiliul Economic al Comisiei Euroasiatice supraveghează executivul. Modelat după Consiliul Uniunii Europene, acesta are o președinție rotativă anuală și este alcătuit din trei vicepremierii care reprezintă statele membre. La nivel politic, cel mai înalt grad de luare a deciziilor îi revine Consiliului Economic Euroasiatic, care poate fi convocat fie doar la nivel de primi miniștri sau numai la nivel de șefi de stat.

În alte 15 sectoare doar Rusia, Armenia și Belarus au convenit asupra înființării unei pieței unice. În același timp, Kazahstanul a refuzat să se alăture acestui proiect în domeniul serviciilor de transport, al unor servicii legate de standardele sanitare și fitosanitare și, până în 2025, în domeniul serviciilor de construcții. Serviciile bancare sau de asigurări nu au fost liberalizate până în prezent. Piața comună a electricității a fost planificată să fie integrată până în 2019 însă discuțiile în acest sens au fost suspendate datorită amenajamentelor constante aduse de Rusia, piața gazelor naturale până în 2024 și piața petrolieră până în 2025.

În ceea ce privește circulația forței de muncă, cetățenii din orice stat membru al Uniunii Economice Euroasiatice au dreptul de a lucra în orice altă țară din uniune fără deținerea unui permis de muncă (adică nu sunt considerați lucrători străini). Ei trebuie doar să-și înregistreze reședința pe teritoriul țării membre a Uniunii Economice Euroasiatice. Pentru Armenia, problema mobilității forței de muncă este deosebit de importantă datorită faptului că remitențele din Rusia reprezentau 6% din PIB-ul armean în 2018 (înainte de criza economică din Rusia a fost de circa 12-13%) (Armenia`s Trade at a Glance : Most Recent Values, 2018).

În prezent, în cadrul Uniunii Economice Euroasiatice există mai multe tipuri de standarde:

- standardele interstatale, ca de exemplu standardele regionale adoptate de Consiliul interstatal al Comunității Satelor Independente privind standardizarea, metrologia și certificarea,
- standardele internaționale adoptate de organizațiile internaționale de standardizare și
- standardele naționale, ca de exemplu standardele adoptate de organismele naționale de standardizare ale statelor membre ale Uniunii Economice Euroasiatice.

Standardele tehnice sunt elaborate fie de autoritățile țărilor membre, fie chiar de Comisia Economică Eurasiatică, luând în considerare contribuția organelor competente ale membrilor Uniunii Economice Euroasiatice. Peste 8000 de standarde interguvernamentale au fost aprobate până în prezent, însă aplicarea lor este voluntară. Comisia Economică Eurasiatică a aprobat listele de standarde pentru 33 de reglementări tehnice care includ documentele naționale și interstatale.

Trebuie menționat faptul că, la 21 iunie 2017, Comisia Economică Eurasiatică a semnat un Memorandum de înțelegere cu CEN³ și CENELEC⁴, care oferă un cadru comun pentru a facilita schimbul de informații, transferul de cunoștințe tehnice, schimbul de bune practici și sprijinul reciproc în activitatea organizațiilor internaționale de standardizare.

Harta. Nr. 9 Acorduri comerciale între Uniunea Economică Euroasiatică și state terțe

Sursa: <https://www.russia-briefing.com/news/iran-commences-eurasian-economic-union-free-trade-russia-kazakhstan.html/>

Rusia s-a oferit să ofere Armeniei și Kîrgîstanului subvenții pentru a compensa pierderile care decurg din cererile de despăgubire ale membrilor Organizației Mondiale a Comerțului și represalii ca urmare a aplicării unor norme tarifare mai mari. Mai mult, astfel de promisiuni au fost dublate de acorduri și investiții în sectoare industriale cheie. Compania Gazprom a preluat

³ Comitetul European pentru Standardizare

⁴ Comitetul European pentru Standardizare Electrotehnică

controlul deplin al companiilor controlate de stat din domeniul gazelor din Armenia și Kîrgîstan în prima jumătate a anului 2013. Rosatom, compania de stat de energie nucleară, anunța în septembrie 2013 intenția sa de a contribui la reabilitarea companiei de energie nucleară Metsamor din Armenia.

Rosneft, compania petrolieră controlată de stat, a anunțat în aceeași perioadă planuri de construire a unei fabrici de cauciuc sintetic în Armenia și a făcut o ofertă și Republicii Kîrgîstan de a cumpăra un lanț important de stații de benzină, pentru a furniza combustibil pe aeroportul din orașul Osh.

În 2018 Căile Ferate Ruse au anunțat o investiție de 500 de milioane dolari SUA pentru modernizarea rețelei de trenuri din Armenia, iar Rushydro și Inter RAO, companiile rusești de electricitate de stat, au demarat construcția de centrale hidroelectrice în Republica Kîrgîstan (Blokker, 2018). Negocierile în acest sens au început spre finalul lui 2019, însă din cauza epidemiei de Covid-19 acestea au fost suspendate.

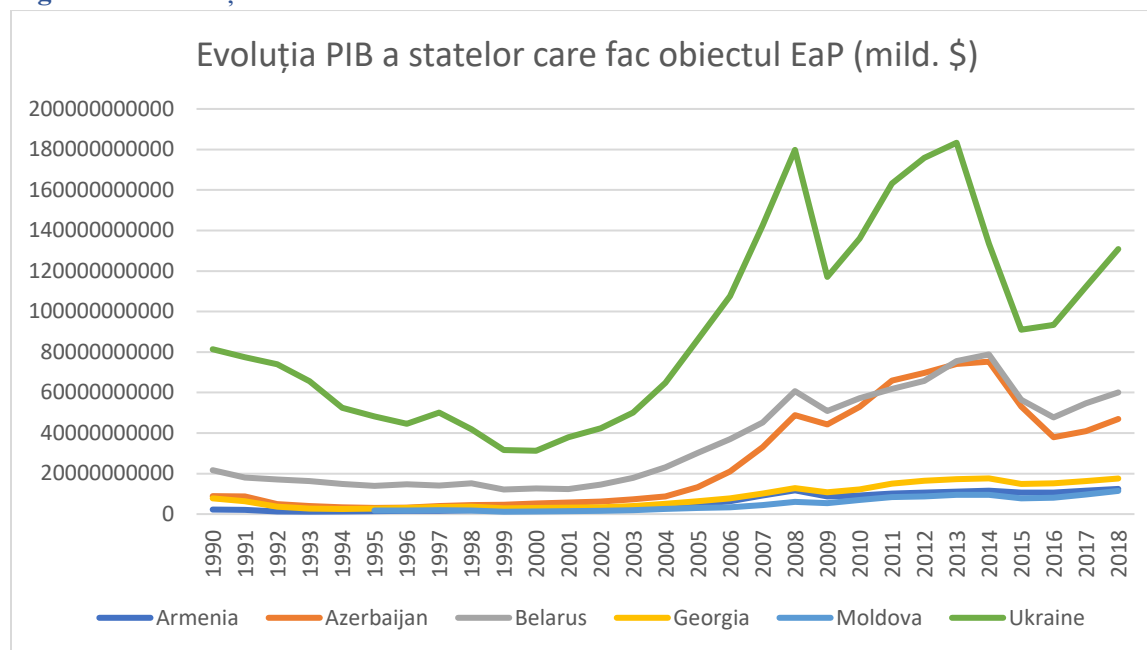
În timp ce Rusia își poate permite să compenseze pierderile tarifare pentru câteva țări mici precum Armenia și Kîrgîzstan, este improbabil că o astfel de politică se va dovedi durabilă pe termen lung (în special în cazul extinderii Uniunii Economice Euroasiatice cu integrarea altor state).

În cel de-al patrulea capitol am analizat statele Parteneriatului Estic prin prisma importurilor și a exporturilor, dar și Acordurile de Liber Schimb Aprofundate și Cuprinzătoare pe care Uniunea Europeană le-a semnat și care sunt deja implementate cu trei dintre statele Parteneriatului Estic și anume Georgia, Ucraina și Moldova. Acest capitol va evidenția diferențele existente între proiectul Rusiei și Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător utilizând evoluția în timp a indicatorilor macroeconomici.

Situația economică din statele care fac obiectul Parteneriatului Estic este caracterizată de criza și tranziția care au urmat după prăbușirea URSS în 1991, dar și de urmele lăsate de criza economică din 2008-2009.

În 2013, după ce Uniunea Vamală Euroasiatică prinde un contur mai pronunțat, situația economică a statelor din cadrul Parteneriatului Estic raportată la PIB per capita și PIB nominal se prezenta conform figurii de mai jos:

Fig. Nr. 39 Evoluția PIB a statelor care fac obiectul Parteneriatului Estic

Sursa: Pincu Brîndușa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA&view=chart>

Analizele pe termen lung estimau atunci o creștere anuală a PIB-ului între 3 și 5%, însă evoluția oscilantă a economiei acestor state și comportamentul lor imprevizibil pe scena internațională au dat ușor peste cap calculele economiștilor. În timp ce Ucraina și Belarus s-au confruntat cu o recesiune severă în perioada 2014-2017, datorată instabilității economice, Moldova a avut perioade de creștere economică, iar economiile Georgiei, Armeniei și a Azerbaidjanului au relativ stabile.

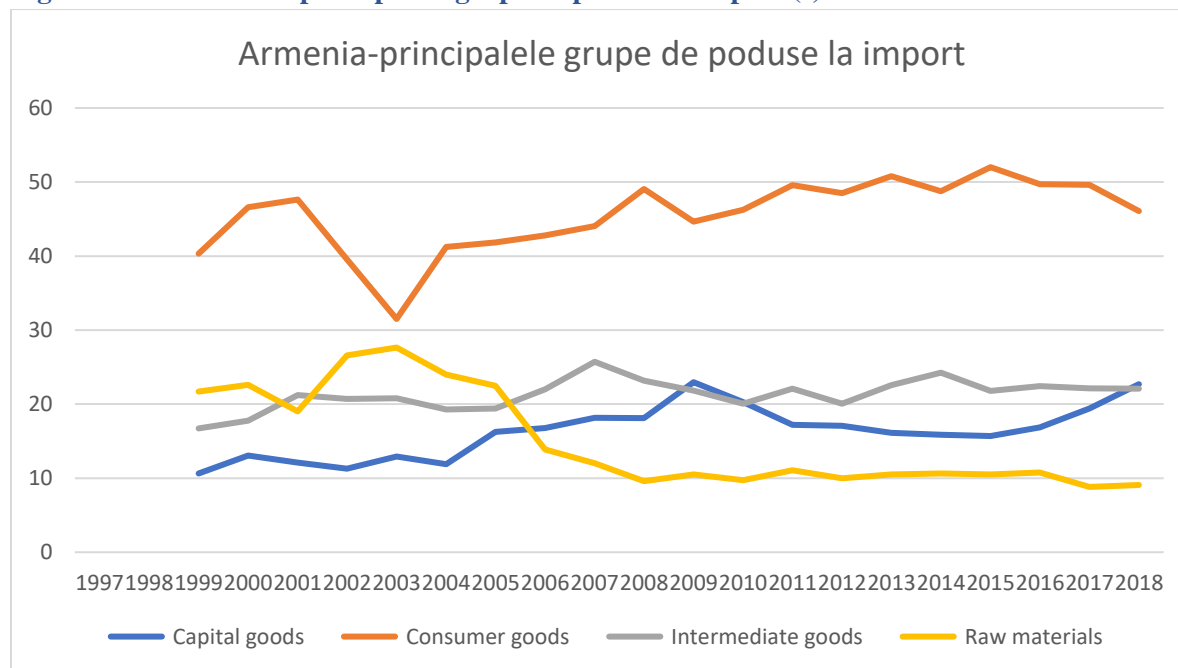
În perioada 2010-2018 toate statele din cadrul Parteneriatului Estic s-au confruntat cu un deficit al balanței comerciale, rate mari ale inflației și șomajului. Toate aceste probleme își au originea în moștenirea dată de economia sovietică de tip centralizat și în dependența față de Rusia, mai ales în ceea ce privește sectorul energetic.

În cele ce urmează voi analiza pe scurt situația economică din cele șase state care fac obiectul Parteneriatului Estic

Armenia este membră atât a Comunității Statelor Independente cât și a Uniunii Economice Euroasiatice la care a aderat în 2015. Ea face parteși din Parteneriatul Estic, însă datorită apropierii de Rusia nu a semnat un Acord de Liber Schimb cu Uniunea Europeană, iar discuțiile pe această temă nu au mai avansat din 2015.

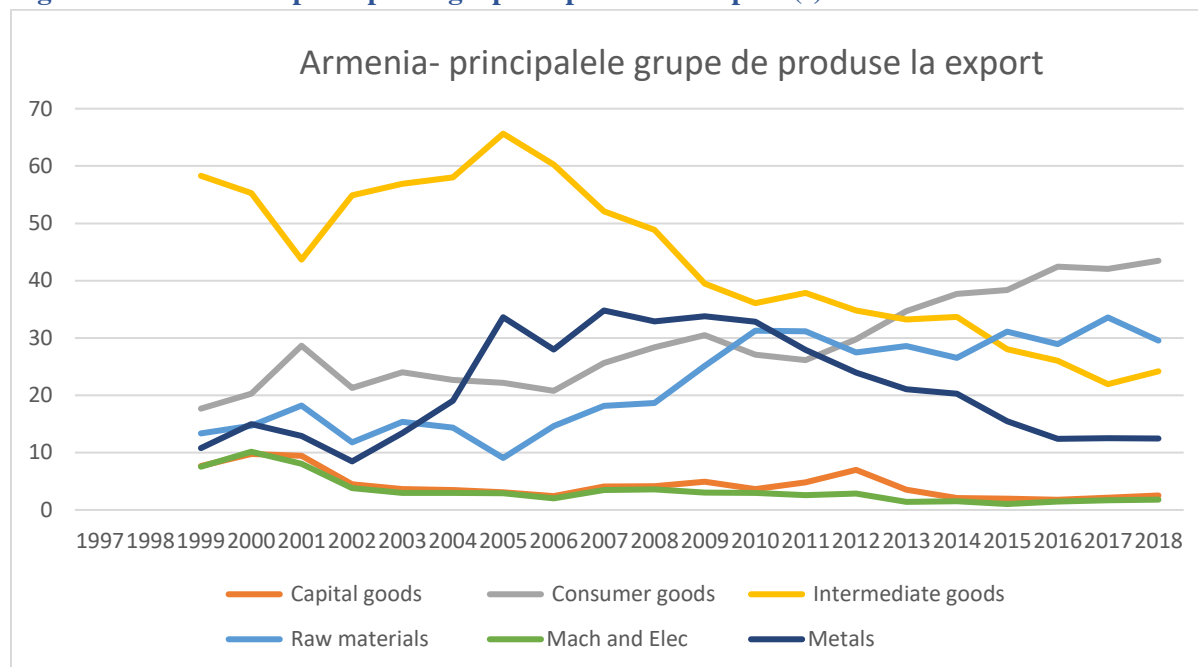
Armenia la finele lui 2012 a reușit să depășească aproape în totalitate efectele crizei economice din 2008-2009. Cu toate acestea, începând din 2014 ritmul de creștere economică se situează pe un trend descendent, iar deficitul a atins, în același an, 26,2% din PIB și respectiv, 27,3% în 2015 (Index of Economic Freedom, Armenia, 2018). Tendința ascendentă se păstrează până în 2017 când se observă o stabilitate în jurul valorii de 27,5% (Index of Economic Freedom, Armenia, 2018).

Fig. Nr. 40 Armenia – principalele grupe de produse la import (I)

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ARM/StartYear/1997/EndYear/2018/TradeFlow/Import/Indicator/MPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups#>

Fig. Nr. 43 Armenia – principalele grupe de produse la export (I)

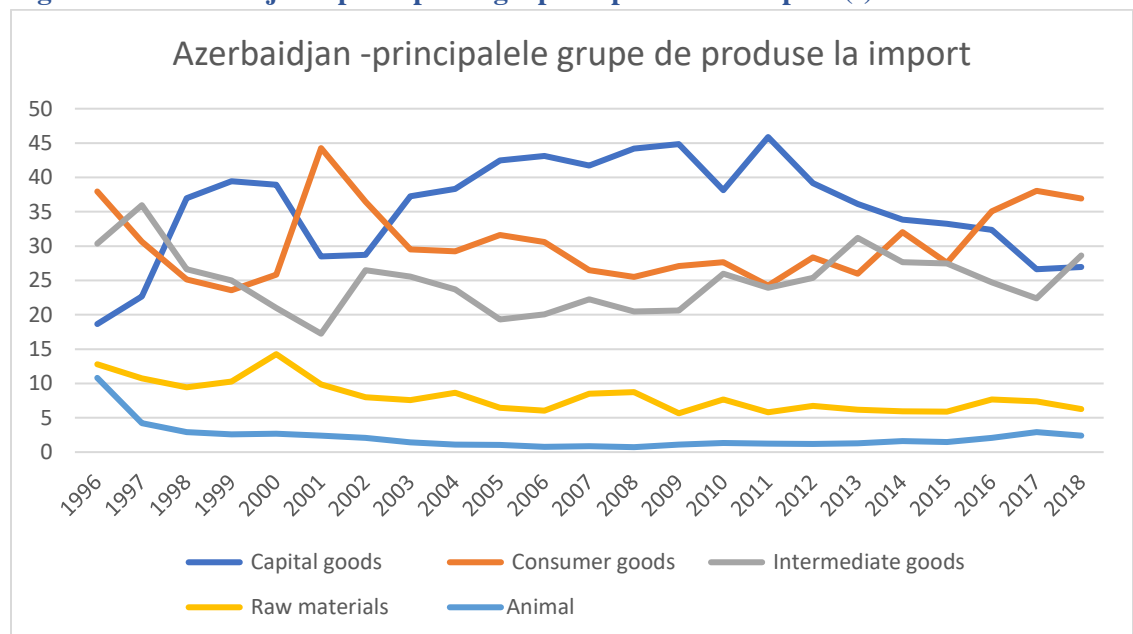
Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ARM/StartYear/1997/EndYear/2018/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups#>

Bunurile intermediare care până în anul 2007 reprezentau un procent important din totalul exporturilor (peste 60%), intră pe o pantă descendentă după 2008 și ajung până la 25% în anul 2018. Pe de altă parte bunurile de consum intră pe o pantă ascendentă și ajung să totalizeze 43% din totalul exporturilor în anul 2018.

Azerbaidjan este membru al Comunității Statelor Independente și al Organizației pentru Democrație și Dezvoltare Economică (GUAM). De asemenea, face parte din grupul de state din cadrul Parteneriatului Estic, însă datorită orientării sale spre cooperarea cu state mai ales din Asia, nu manifestă un interes crescut față de Uniunea Europeană.

Începând cu anul 2013, Azerbaidjanul și-a revenit după criza economică din perioada 2008-2009 și a înregistrat o creștere economică mai mare decât celelalte state din cadrul Parteneriatului Estic. Această creștere este reflectată și în surplusul comercial bazat pe exportul de hidrocarburi, lucru care face economia azeră diferită de celelalte state care fac obiectul Parteneriatului Estic (Azerbaijan Economic Forecast, 2018).

Fig. Nr. 46 Azerbaidjan – principalele grupe de produse la import (I)

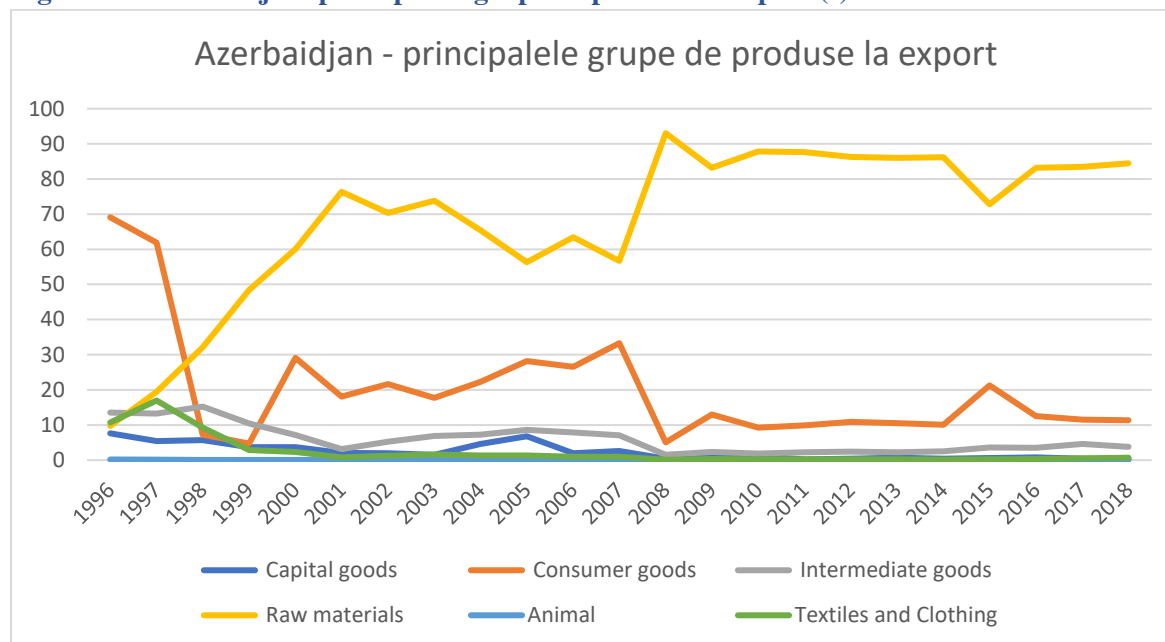

Sursa:

Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/AZE/StartYear/1997/EndYear/2018/TradeFlow/Import/Indicator/MPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups>

Importurile Azerbaidjanului constau în principal din bunuri de capital și bunuri de consum după cum se poate observa pe graficul de mai sus. Bunurile intermediare se situează imediat sub curba produselor amintite anterior, în timp ce bunurile de origine animală și materiile prime se mențin la un nivel scăzut pe întreaga perioadă analizată.

Fig. Nr 49 Azerbaidjan- principalele grupe de produse la export (I)

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/AZE/StartYear/1997/EndYear/2018/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups>

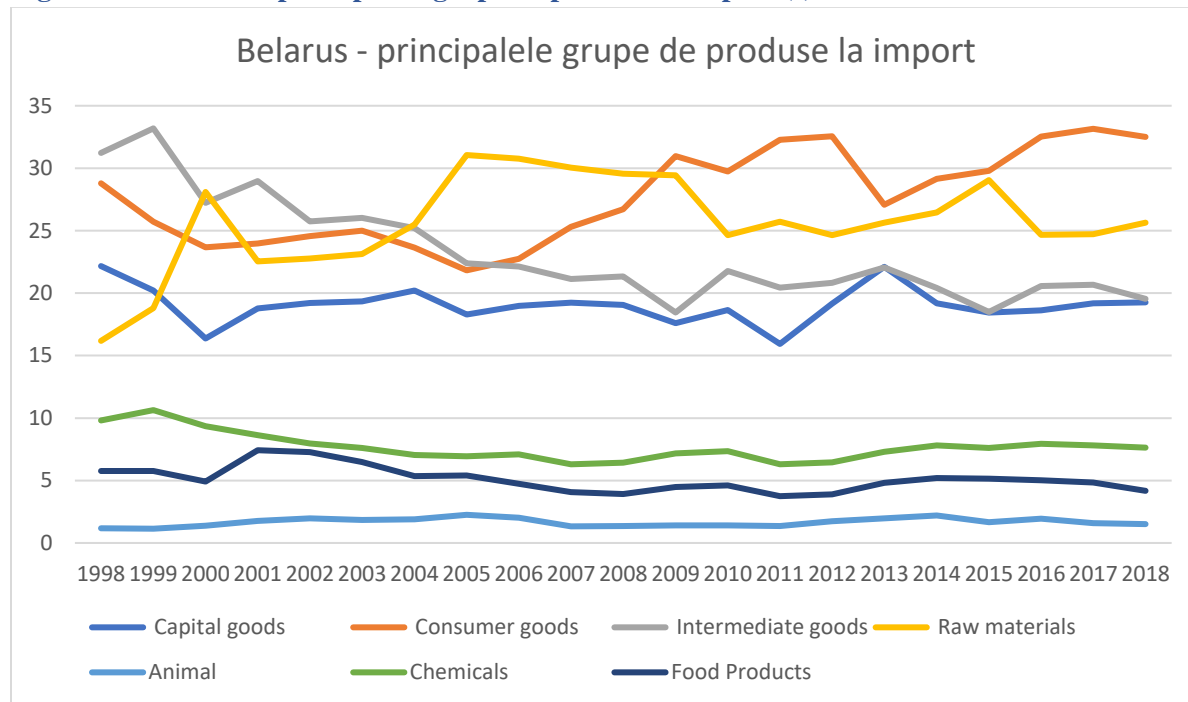
Azerbaidjanul exportă cu precădere materii prime, al căror procent se situează aproape de 90%, spre deosebire de exportul de bunuri de capital de exemplu care începând cu anul 2008 este sub 1%.

Belarus este membru al Comunității Statelor Independente, al Uniunii Vamale Euroasiatice și al Uniunii Economice Euroasiatice. Acest stat face parte și din grupul de state care alcătuiesc Parteneriatul Estic, însă datorită relației foarte strânse cu Rusia, nu manifestă niciun fel de interes pentru Uniunea Europeană.

Belarus este un stat cu o economie puternic centralizată și controlată de stat, o economie bazată pe prețuri mici în ceea ce privește energia și importuri de materie primă din Rusia. Criza economică din perioada 2008-2009 și managementul defectuos al situației create la nivel macroeconomic au dus la un deficit accentuat și la accelerarea ratei inflației (Purg, Sauka, Mets, 2018). Datorită izolării economice, situația din Belarus a fost redresată cu ajutorul Rusiei care a intervenit masiv în economia internă începând cu anul 2011. Această intervenție se observă și după 2011, dar mai ales după 2015 când relațiile dintre cele două s-au intensificat în urma înființării Uniunii Economice Euroasiatice. Relația strânsă dintre aceste două state se observă și în graficele

prezenate în capitolele referitoare la Comunitatea Statelor Independente și Uniunea Vamală Euroasiatică.

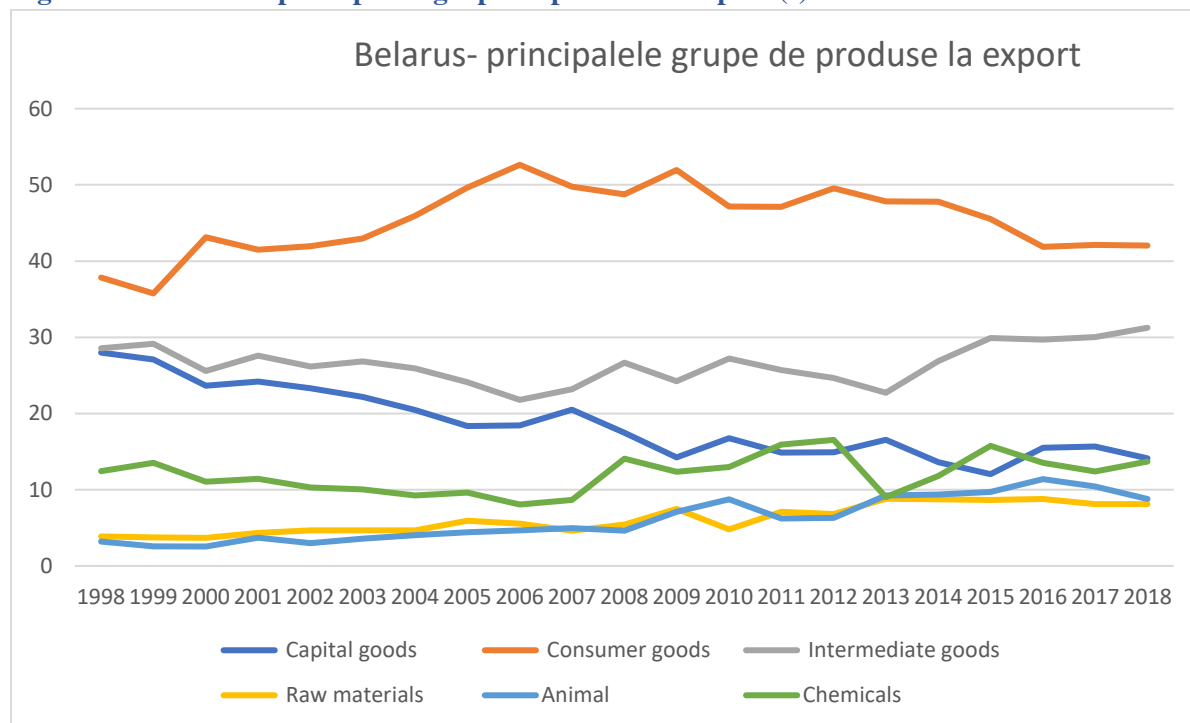
Fig. Nr. 52 Belarus – principalele grupe de produse la import (I)

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/BLR/StartYear/1998/EndYear/2018/TradeFlow/Import/Indicator/MPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups#>

Importurile Bealarusului sunt compuse în principal din bunuri de consum, materii prime și bunuri intermediare al căror procent se situează între 20% și 33% la nivelul anului 2018. Chimicalele și produsele alimentare au o cotă mai mică, între 2% și 5% la nivelul aceluiași an.

Fig. Nr. 54 Belarus – principalele grupe de produse la export (I)

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/AZE/StartYear/1997/EndYear/2018/TradeFlow/Import/Indicator/MPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups>

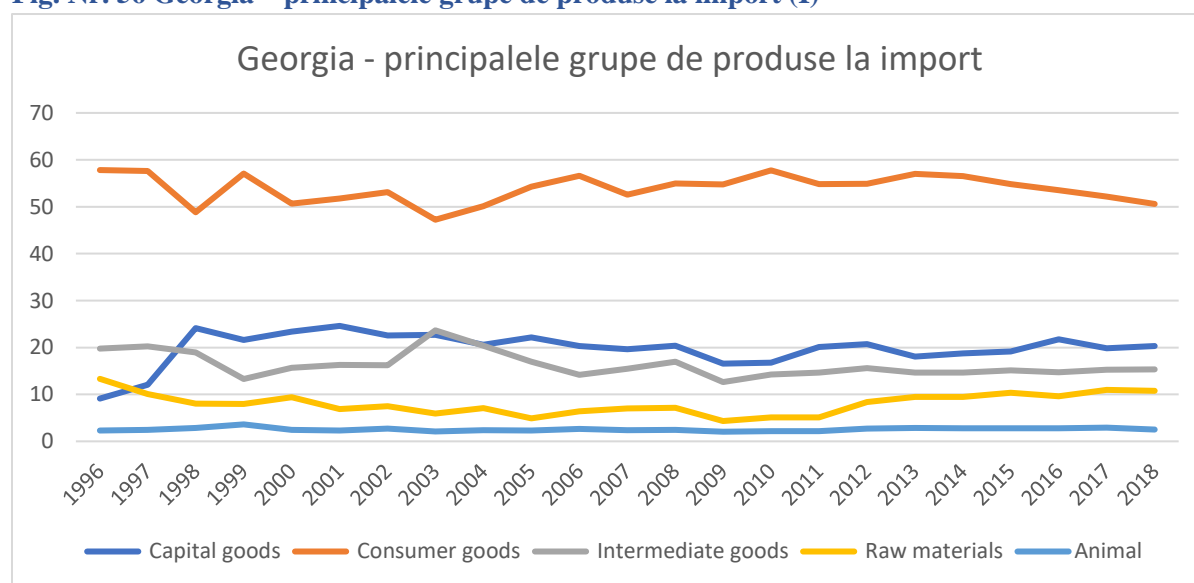
Cele mai importante categorii de produse exportate de Belarus sunt bunurile de consum și bunurile intermediare al căror nivel se situează la 42%, respectiv 31% în anul 2018. Exportul de materii prime și cel reprezentat de produsele de origine animală se situează în jurul valorii de 10% începând din 2013 și până în 2018.

Georgia este membră a Organizației pentru Democrație și dezvoltare Economică (GUAM), iar până în anul 2008 a fost și membră a Comunității Statelor Independente. Datorită relației tensioante cu Rusia, Georgia s-a retras din CSI și s-a reorientat spre Uniunea Europeană.

Georgia, la fel ca și celelalte state din spațiul ex-sovietic, a fost afectată de o criză structurală imediat după colaps-ul Uniunii Sovietice, criză din care și-a revenit abia în 2006. În 2008 însă Georgia a fost afectată nu doar de criza economică, ci și de războiul cu Rusia (Georgia Economic Outlook, 2018), în urmă căruia dependența energetică față de aceasta a fost redusă semnificativ, iar relațiile comerciale au fost restrânse.

După 2009 politica comercială a Georgiei a suferit o transformare, iar taxele la import au fost eliminate, ceea ce a făcut ca Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv cu Uniunea Europeană să fie unul benefic pentru economia acestui stat, mai ales pentru exporturile sale orientate spre Mediterana. Cu toate acestea, criza economică din Rusia din perioada 2012-2015 ale cărei efecte încă sunt vizibile și în 2020, precum și represaliile politice din partea acesteia ar putea să destabilizeze puternic economia Georgiei (Ministry of Finance of Georgia, 2018). Cu siguranță însă, unul din atuurile acestui stat îl reprezintă renunțarea la importurile de gaz rusesc și reorientarea către Azerbaidjan.

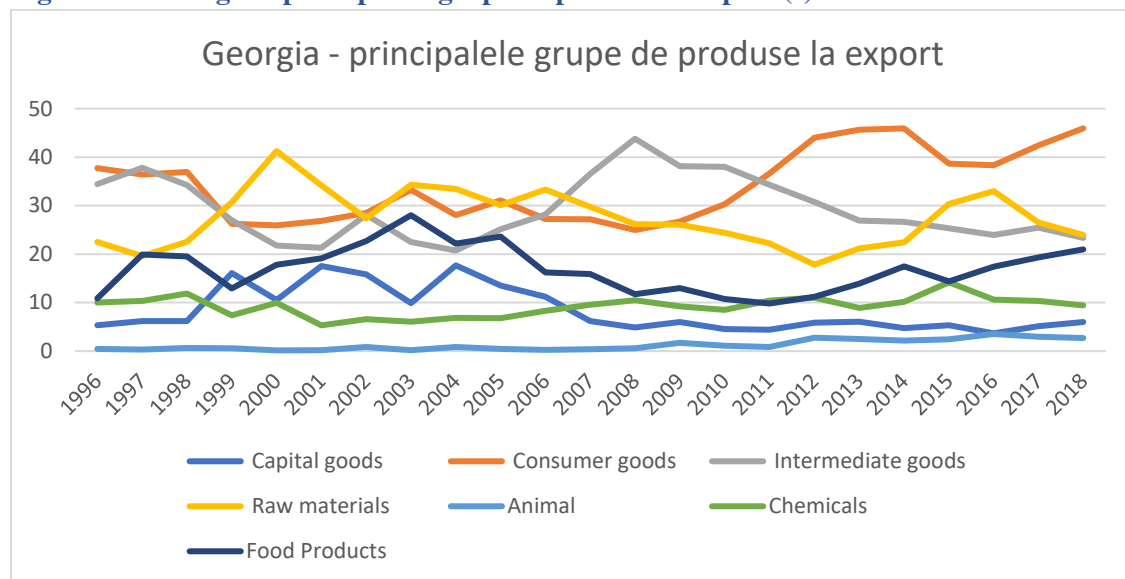
Fig. Nr. 56 Georgia – principalele grupe de produse la import (I)

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GEO/StartYear/1994/EndYear/2018/TradeFlow/Import/Indicator/MPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups#>

Bunurile de consum sunt principalele produse pe care Georgia le importă, iar după cum se poate observa și din graficul de mai sus valoarea acestora s-a menținut între 50% și 60% pe durata întregii perioade analizate (1996-2018). Fluctuații mici se observă și la celelalte grupe de produse ilustrate de curbele din graficul de mai sus.

Fig. Nr. 59 Georgia – principalele grupe de produse la export (I)

Sursa:

Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GEO/StartYear/1996/EndYear/2018/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups#>

Georgia exportă în principal bunuri de consum – peste 40% în 2018, materiile prime și bunuri intermediare -25% în 2018. La polul opus se situează produsele de origine animală și bunurile de capital – 2% în 2018.

Republica Moldova este parte componentă a Comunității Satelor Independente și a Organizației pentru Democrație și Dezvoltare Economică. De asemenea, ea este un membru important al Parteneriatului Estic, iar din 2007⁵ a început să dezvolte relații din ce în ce mai strânse cu Uniunea Europeană.

Ca urmare a deficitului comercial din 2013 și a crizei economice din Rusia din perioada 2012-2015 care a afectat creșterea economică, în anul 2014 Moldova s-a confruntat cu devalorizarea puternică a monedei naționale, fapt care a dus la sărăcirea rezervelor naționale și eșecul împiedicării efectelor crizei.

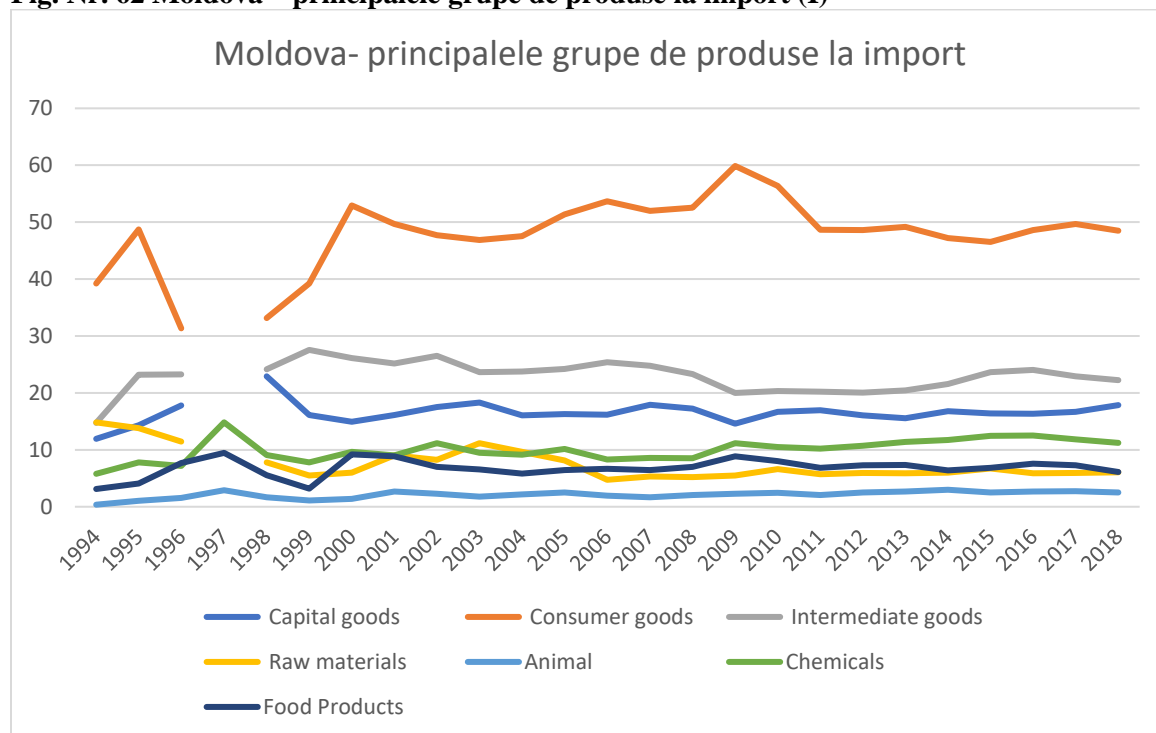
Chiar dacă Rusia este al doilea partener comercial al Moldovei (ca importanță), între aceste două state există legături foarte puternice datorită dependenței de energie, proximitate și standarde industriale similare. Din această cauză Moldova este foarte vulnerabilă iar economia sa a avut de

⁵ În 2007 România, principalul partener comercial al Republicii Moldova devine stat membru al Uniunii Europene.

suferit datorită semnării și ratificării Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, când în 2013 Rusia a întreprins importurile de vin⁶.

Au urmat apoi și alte interdicții precum produsele din carne de porc în aprilie 2014 sau cele de conserve vegetale și fructe în iulie 2014. Tot în 2014 în luna august, Rusia a suspendat acordurile preferențiale cu Moldova garantate prin Zona de Liber Schimb din cadrul CSI, urmând ca apoi să impună restricții serioase pentru accesul muncitorilor moldoveni pe piața rusească (Moldova Economic Outlook, 2018).

Fig. Nr. 62 Moldova – principalele grupe de produse la import (I)

Sursa:

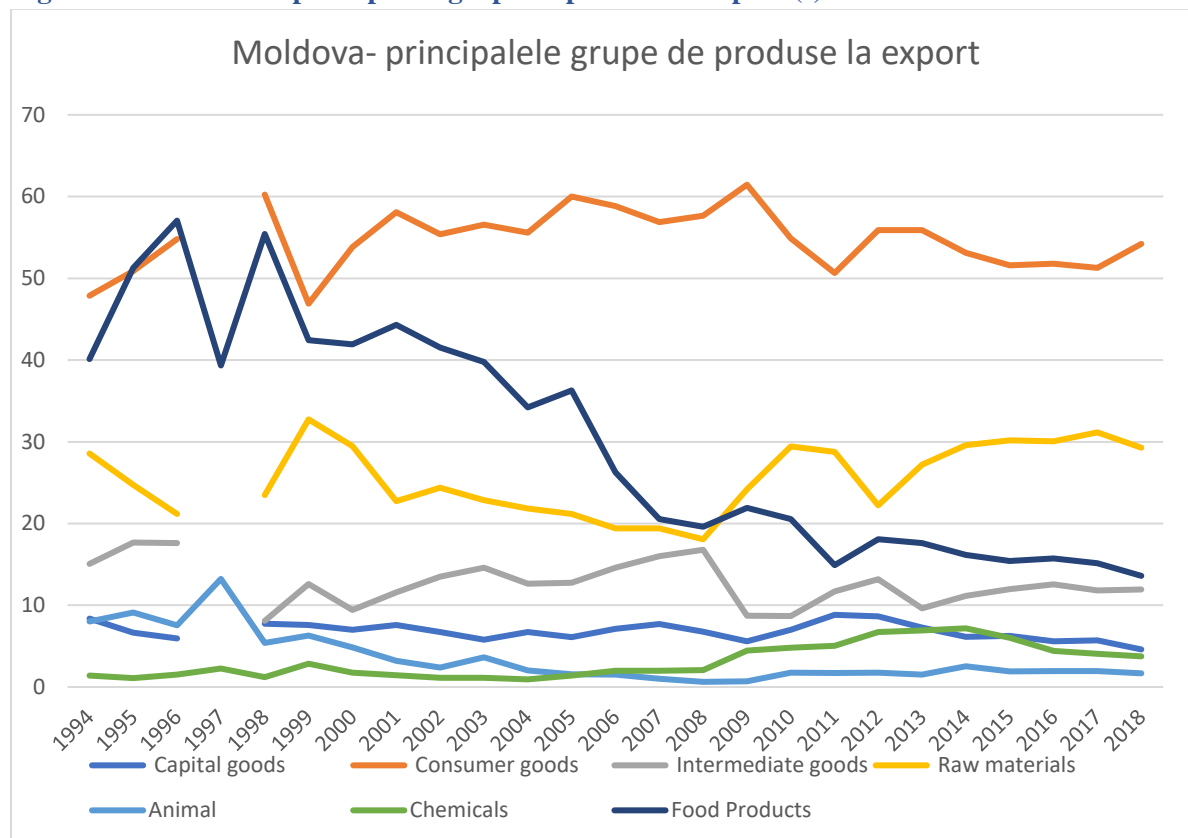
Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/MDA/StartYear/1998/EndYear/2018/TradeFlow/Import/Partner/BY-REGION/Indicator/MPRT-PRTNR-SHR>

Moldova importă în principal bunuri de consum. Acestea au o cotă de 50% din totalul importurilor începând cu anul 2011, iar acest procent s-a menținut până în 2018. Bunurile intermediare și bunurile de capital reprezintă următoarele categorii de produse pe care Moldova le importă,

⁶ În 2013, Rusia era principala piață de desfacere pentru vinurile moldovenești. Odată cu interzicerea importurilor de vin în 2013, Rusia a obligat și celelalte state membre ale CSI să procedeze asemănător. Drept urmare, Moldova a pierdut mai mult de 78% din piața de desfacere pentru vinuri.

valorile procentuale ale acestora situându-se în jurul cifrei de 22% respectiv 18% la nivelul anului 2018.

Fig. Nr. 64 Moldova – principalele grupe de produse la export (I)

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/MDA/StartYear/1994/EndYear/2018/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups#>

Moldova exportă în principal bunuri de consum – peste 50% la nivelul anului 2018, materia prima -30% la nivelul anului 2018, urmate de produse alimentare, bunuri intermediare și de capital, chimicale și produse animale, cu procente care variază între 12% și 2% în 2018.

Ucraina este cel mai mare stat din cadrul Parteneritului Estic, dar se confruntă cu serioase probleme economice cum ar fi deficitul accentuat al bugetului și al comerțului și o datorie externă care a atins maximum de 78,1% din PIB la nivelul anului 2013. Începând cu anul 2015, datorită reorientării spre Uniunea Europeană și acordării unui împrumut de către FMI procentul datoriei externe raportat la PIB începe să scadă ușor ajung la 73,2% la nivelul anului 2018. Pentru perioada 2019-2020, bazele de date consultate nu au informații.

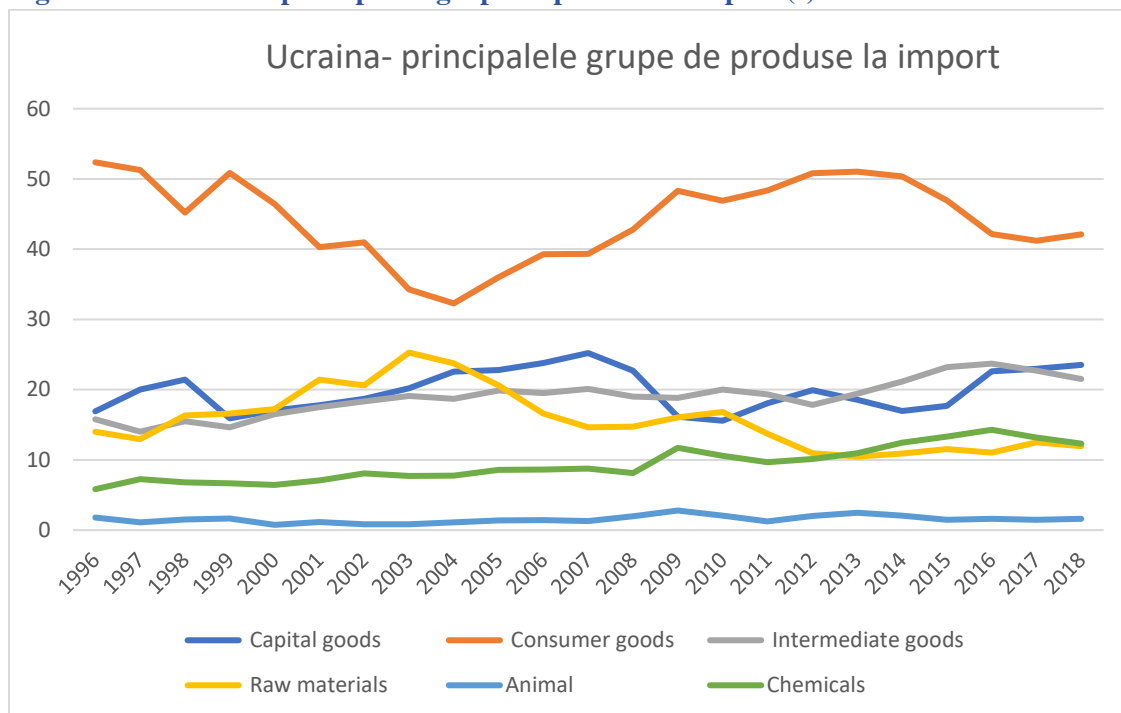
Devalorizarea hriivniei care a urmat imediat după 2013 , anul în care datoria extenă a înregistrat cel mai mare procent, a făcut ca Ucraina să solicite împrumuturi de la Fondul Monetar Internațional în 2014 pentru a putea trece mai ușor peste efectele crizei. Împrumutul a fost acordat pe o bază multianuală și cu condiția realizării unor reforme dure. Consecința imediată a fost creșterea prețurilor la consumul de energie (de până la cinci ori) (The World Bank, 2018)

Măsurile de austeritate au adus cu sine și o ușoară creștere economică, însă războiul cu Rusia și sistarea livrării de gaz din partea acesteia au dus la accentuarea deprecierii hriivniei și la secătuirea mai pronunțată a rezervelor energetice ale statului.

Datorită conflictului din Donbass care a debutat în anul 2014, exporturile și importurile spre și dinspre Rusia au înregistrat o scădere, în timp ce schimburile comerciale cu Uniunea Europeană au înregistrat o creștere ușoară. Ca urmare a apropierei Ucrainei de Uniunea Europeană, Rusia a impus restricții de import pentru produse precum cele textile, mașini, produse alimentare (Nordea, 2018).

În ceea ce privește importurile, acestea au crescut cu 21% în 2017, iar ponderea UE în totalul importurilor din Ucraina a fost de 42% din total, rămânând într-o marjă 39-44% după ce Ucraina a început să importe gaz din UE din 2014, așa cum relevă și graficele de mai jos.

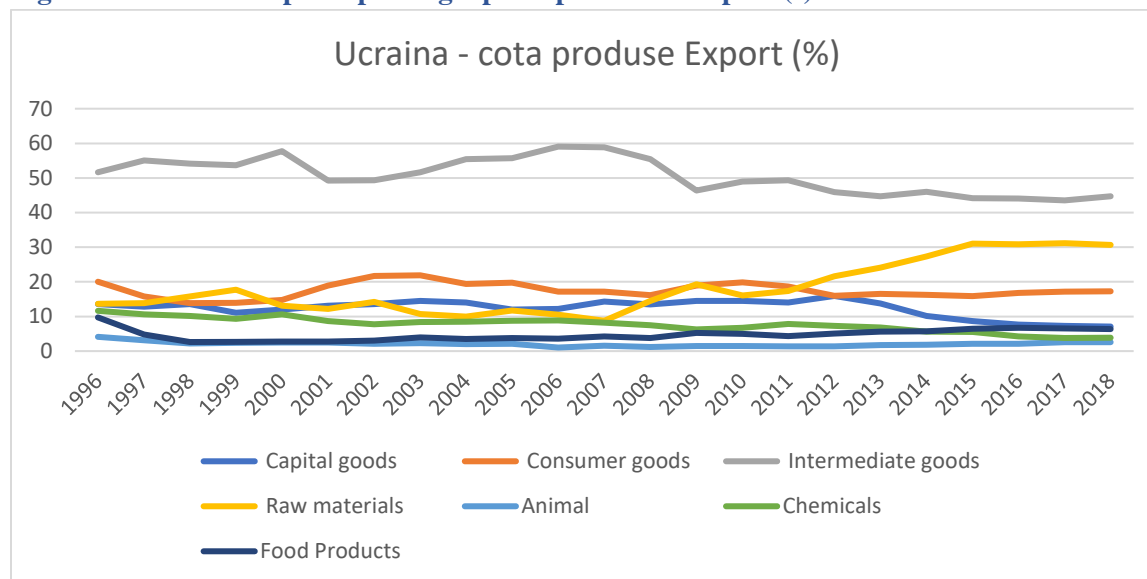
Fig. Nr. 66 Ucraina – principalele grupe de produse la import (I)

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/StartYear/1996/EndYear/2018/TradeFlow/Import/Indicator/MPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups>

Bunurile de consum reprezintă principala categorie de produse importată de către Ucraina, urmată de bunurile de capital, bunurile intermediare și produsele chimicale. Cea mai mare fluctuație au cunoscut-o bunurile de consum care în perioada 2011-2015 au atins nivelul de 50%, iar începând din 2016 se mențin la 41%. În ceea ce privește bunurile intermediare și cele de capital, acestea sunt apropiate ca și valori procentuale – 22-23% în anul 2018.

Fig. Nr. 70 Ucraina – principalele grupe de produse la export (I)

Sursa: Pincu Brindusa-Nicoleta, pe baza datelor disponibile la:

<https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/StartYear/1996/EndYear/2018/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-PRDCT-SHR/Partner/WLD/Product/all-groups#>

Produsele intermediare cunosc o scădere considerabilă începând cu 2009 de la 60% (la nivelul anilor 2005-2007), la 50%. După anul 2009, acestea scad și mai mult, ajungând la 45% în 2018. Aceeași tendință se observă și la bunurile capitale, în timp ce exportul de materii prime crește de la 20% în 2012 la 30% în 2015, iar acest procent se menține și în 2018.

În capitolul 5 am sintetizat concluziile la care am ajuns în urma cercetării mele și voi trasa câteva perspective ale evoluției statelor studiate.

Țările din fostul spațiu sovietic s-au confruntat cu alegeri dificile, atât din punct de vedere economic cât și politic. Atunci când au decis dacă să urmeze modelul de integrare european sau euroasiatic, ele au urmat drumuri diferite. Georgia, Republica Moldova și Ucraina au semnat tratate cu Uniunea Europeană, încercând în același timp să rămână și în zonă de liber schimb a Comunității Statelor Independente. Belarus și Armenia au aderat la Uniunea Economică Euroasiatică dirijată de Rusia, iar Azerbaidjan s-a ținut departe de ambele.

Pentru statele care au aderat la Uniunea Economică Euroasiatică, rezultatele economice au fost mixte. Pentru statele care au semnat Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu Uniunea Europeană, vor exista în continuare pierderi, precum și câștiguri. Beneficiile integrării comerciale cu Uniunea Europeană vor fi semnificative, dar se vor vedea în timp. Alegerea

europăană a Ucrainei, Georgie și Moldovei a atras după sine represalii din partea Rusiei și a dus la o dez-intensificare a schimburilor comerciale cu statele care au aderat la Uniunea Economică Euroasiatică.

Întrebarea care răsare acum este dacă și cum se poate remedia această pierdere pentru statele care au semnat Acorduri de Asociere, inclusiv Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu Uniunea Europeană, precum și pentru acele țări care au aderat la Uniunea Economică Euroasiatică.

Bibliografie selectivă

Ahu Coşkun Oezer (coord.), *Globalization and Trade Integration in Developing Countries*, IGI Global, Hershey, 2018

Adarov, Amat and Havlik, Peter, “Benefits and Costs of DCFTA: Evaluation of the Impact on Georgia, Moldova, and Ukraine,” Joint Working Paper of WIIW and Bertelsmann Stiftung, Vienna Institute for International Economic Studies, 2016.

Boening, Astrid, Kremer, Jan-Frederik, and Van Loon, Aurike, *Global Power Europe*, Springer, Berlin, 2013

Brisimi, Vasiliki, *The Interface Between Competition and the Internal Market. Market Separation under Article 102 TFEU*, Hart Publishing, Oxford, 2014.

Brzezinski, Zbigniew, Sullivan, Paige (coord)., *Russia and the Commonwealth of Independent States. Documents, Data and Analyses*, Routledge, New York, 2016

Buzan, Barry, Waeber, Ole, , *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003

Cooper, C.A., Massel, B.F., *A New Look at Customs Union Theory*, în *Economic Journal*, No.75, 1965

Corden, W. M, *Economies of Scale and Customs Union Theory*, în *Journal of Political Economy*, Vol.80, 1972

Coşkun Oezer, Ahu (coord.), *Globalization and Trade Integration in Developing Countries*, IGI Global, Hershey, 2018

De Azevedo, Viola, Cunha, Mario, *Market integration through data protection: an analysis of the insurance and financial industries in the EU*, Springer, Dordrecht, 2013

Deleanu, Sergiu, *Drept European al Afacerilor. Piaţa internă a Uniunii Europene*, Universul Juridic, Bucureşti, 2013

Dosenrode, Soren, *Limits to Regional Integration*, Ashgate Publishing Limited, Surrey, 2015

Dragneva, Rilka, Wolczuk, Katarzyna, *Russia, the Eurasian Customs Union and EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry?*, disponibil la: http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0812bp_dragnevawolczuk.pdf

Dragneva, Rilka., Wolczuk, Katharina, *Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry?*, Chatham House, Briefing Paper, 2012.

Flenley, Paul, Mannin, Michael -coord., *The European Union and its Eastern Neighbourhood. Europeanisation and its twenty-first-century contradictions*, Manchester University Press, Manchester, 2018.

Frappi, Carlo, Pashayeva, Gulshan -coord., *The EU Eastern Partnership: Common Framework or Wider Opportunity? EU-Azerbaijani Perspective on Cooperation*, Egeea, Milano, 2018

Ghazaryan, Narine, *The European Neighbourhood Policy and the Democratic Values of the EU: A Legal Analyses*, Hart, 2014

Haukkala, Hiski, *The EU-Russia Strategic Partnership in the Limits of Post Sovereignty in International Relations* Routledge, New York, 2010

Jovanovic, Miroslav N., *Economic Integration: Theory and Measurment*, Routlegde, London, 1998

Korosteleva, Elena, Merheim-Eyre, Igor and Van Gils, Eske, *"The Politics" and "The Political" of the Eastern Partnership Initiative: Reshaping the Agenda*, Taylor and FranCSI Group, New York, 2018

Krugmann, Paul, Wells Robin, Wells, Graddy, Kathryn, *Essentials of Economics*, Worth Publishers, New York, 2010

Laruelle, Marlene , Schenk Caress , *Eurasia on the Move. Interdisciplinary Approaches to a Dynamic Migration Region*, Central Asia Program, Sankt Petersburg, 2018

Lipsey, Richard G., *The theory of Customs Union: A General Survey* în *The Economic Journal*, No. 70, 1960.

Longhurst, Kerry, Wojna, Beata, *Asserting the EU's Mission in the Neighbourhood: Ten Recommendations for an Effective Eastern Partnership*, Report of the Polish Institute for International Affairs, 2011

Lynch, David A., *Trade and Globalization. An Introduction to Regional Trade Agreements*, Rowman and Littlefield Publishers, New York, 2010

Maçães, Bruno, *The Dawn of Eurasia: On the Trail of the New World Order*, Penguin Books Limited, London, 2018

Meade, J.E., *The Theory of Customs Union*, 2nd Edition, North-Holland Publishing Company, Amsterdam, 1966

Mets,Tonis, Sauka, Arnis, and Purg, Danica (coord.), *Entrepreneurship in Central and Eastern Europe. Decelopment through Internalization*, Routledge, New York, 2018

Nizhnikau, Ryhor, *EU Induced Institutional Change in Post-Soviet Space. Promoting Reforms in Moldova and Ukraine*, Routledge, New York, 2018

Pelkmans, Jacques, *More Internal Market without Strategy?* în H. Guimaraes, A.P. Faria – coord, *Product Market Integration: A Multi-Faceted Approach*, Emerald Publishers, International Business and Management Series, Vol. 26, 2010.

Petrov, Roman, Van Elsuwege, Peter (coord)., *Post-Soviet Constitutions and Challenges of Regional Intehration. Adapting to Eurasian Integration Projects*, Routledge, New York, 2018

Putin, Vladimir, *A new integration project for Eurasia: The future in the making*, în *Izvestia*, 3 October 2011, disponibil la: <http://www.russianmission.eu/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3->

Resende, Erica, Budryte, Dovile, and Buhari-Gulmez, Didem (coord), *Crisis and Change in Post-Cold War Global Politics. Ukraine in a Comparative Perspective*, Palgrave Macmillan, New York, 2018

Rotaru, Vasile, *Russia, the EU and the Eastern Partnership: Building Bridges Or Drilling Trenches?*, Ibidem-Verlag, Berlin, 2018

Scitovsky, T., *Economic Theory and Western European Integration*, George Allen & Unwin, London, 1958

Schweiger, Christian, Visvizi, Anna (coord.), *Central and Eastern Europe in the EU. Challenges and Perspectives under Crisis Conditions*, Routledge, New York, 2018

Schneider, Friedrich G., Buehn, Andreas, and Montenegro, Claudio, *Shadow Economies All over the World: New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007*, Policy Research Working Paper 532007, World Bank, Washington D.C, 2010.

Schumacher, Tobias, Marchetti, Andreas, and Demmelhuber, Thomas (coord.), *The Routledge Handbook on the European Neighbourhood Policy*, Routledge, New York, 2018

Tandon, Yash, *Trade is War. The West's War Against the World* (2nd Edition), Or Books, London, 2018

Trenin, Dmitri, *A Practical Approach to EU-Russian Relations*, disponibil la: <http://carnegie.ru/2014/01/23/practical-approach-to-eu-russian-relations/gz4h#>

Trenin, Dmitri, *Post-Imperium: A Eurasian Story*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, 2011.

Tripolone, Alessandro, *The Eurasian Economic Union: From an Historical Examination to Its Legal and Economic Analysis with Particular Focus on the Development of Belarus*, Universität, Berlin, 2018

Tsygankov, Andrei P., *Russia's Foreign Policy. Change and Continuity in National Identity*, 3rd Edition, Rowman & Littlefield Publishers, Plymouth, 2013.

Van Herpen, Marcel H., , *Putin`s Wars: The Rise of Russia`s New Imperialism*, Rowman & Littlefield, Plymouth, 2014.

Van Vooren, Bart, *EU External Relations Law and the European Neighbourhood Policy: A Paradigm for coherence*, Routledge, New-York, 2012

Viner, Jacob, *The Customs Union Issue*, Oxford University Press, Oxford, 2014

Vinukurov, Evgeny, Libman Alexander , *Eurasian Integration. Challeges of Transcontinental Regionalism*, Palgrave Macmillan, 2012

Vinukov, Eevegeny, *Introduction to the Eurasian Economic Union*, Palgrave Macmillan, New York, 2018

Vinokurov, Evgeny, *The Customs Union and the Single Economic Space: Towards the Eurasian Economic Union*, disponibil la: http://www.eabr.org/general//upload/CII%20-%20izdania/Yerbook-2012/a_n5_2012_05.pdf

Whitman, Richard G., Wolff, Stefan, *The European Neighbourhood Policy in Perspective: Context, Implementation and Impact*, Palgrave Macmillan, London, 2012